

บทที่ 4

ตัวตนและอำนาจต้านทาน

การค้นหาหลักฐาน

การต้านทานของผู้หญิง

เห็นแต่ในภาพการประท้วงที่ชัดเจน...

ฉันกลับละเลยสิ่งที่เป็นไปได้มากกว่า

การต้านทานของผู้หญิงนั้น...

ถูกพบว่า แท้ที่จริงแล้วอยู่...

ในการสร้างตัวตนของผู้หญิงนั่นเอง¹

¹ จากหนังสือ Translated Woman แปลและเรียบเรียงโดยผู้เขียนจาก Rural Women in Latin America เขียนโดย Lynne Phillips.

การโต้แย้ง ในเรื่องของคนที่มีความเป็นรอง (subordination) ที่ดำรงอยู่โดยที่ตัวเขา/เธอ อาจไม่รู้ว่าแท้จริงแล้วตนเองเป็นรองหรือไม่ ความเป็นรองอาจไม่มีอยู่จริง อย่างไรก็ตาม การพิจารณาที่มุ่งเน้นไปที่ผู้หญิงในฐานะผู้กระทำมากกว่าผู้ทำตามหรือการเป็นปัจเจกของผู้หญิง ไม่ได้มองว่าผู้หญิงมีฐานะเป็นรองเสมอไป แต่ชี้ให้เห็นว่า ความจริงของการเป็นรองนั้นเป็นเพราะว่าการต้านทานไม่มีความต่อเนื่องนั่นเอง (Kaberry, 1957 quoted in Okely, 1996, p. 211-214) ผู้เขียนเห็นว่า การเสนอนำเนื้อหาชีวิตของแม่เฒ่าและคนใกล้ชิดที่มีความสำคัญต่อการสร้างตัวตนของแม่เฒ่า อาจสะท้อนให้เห็นตัวตนผู้หญิงในแง่มุมมองวิเคราะห์ที่มากกว่าผู้มีฐานะเป็นรอง ถึงแม้อำนาจของความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่ไม่เท่าเทียมกันจะยังดำรงอยู่ แต่ผู้หญิงอาจมีอำนาจการต้านทานได้เช่นกัน เมื่อผู้หญิงอยู่ในฐานะของผู้กุมความรู้ เช่น หมอตำแยพื้นบ้าน หรือการมีบทบาทสำคัญในสายตระกูลตามความเชื่อท้องถิ่น เช่น การเป็นคนทรงในการเล่นโนราโรงครู รวมถึงอำนาจต้านทานของผู้หญิงในฐานะปัจเจก ซึ่งขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ การให้ความสำคัญกับเชื้อสายฝ่ายแม่ การให้คุณค่าในระบบอาวุโสหรือให้คุณค่ากับคนสูงอายุที่สั่งสมประสบการณ์มานาน เป็นต้น

ความรู้หมอตำแยของย่าดำ

ย่าดำ ย่าของแม่เฒ่าตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านนาลิกมาตั้งแต่รุ่นแม่รุ่นพ่อ ย่าดำมีลูกสองคนแต่ต่างพ่อกัน ลูกชายชื่ออันเป็นพ่อของแม่เฒ่า และน้ำสาวนางนุ้ยมีศักดิ์เป็นอาของแม่เฒ่า แต่ด้วยความนิยมนับญาติฝ่ายแม่เลยเรียกอาผู้หญิงว่าน้ำสาวเป็นเหมือนน้องสาวของแม่ แม่เฒ่าใกล้ชิดสนิทสนมกับย่าดำมาก มีเรื่องอะไรก็คุยปรึกษากัน ในวัยเด็กส่วนใหญ่แม่เฒ่าอาศัยอยู่กับย่าดำและพ่ออัน แต่ย่าดำไม่ค่อยได้อยู่บ้านเพราะต้องออกไปทำคลอดเมื่อกลับมา ก็มีเรื่องสนุกๆ มาคุยให้แม่เฒ่าฟัง เพลิดเพลินและได้ความรู้ดี แม่เฒ่าเล่าว่า ผู้หญิงที่คลอดกับหมอตำแยที่บ้านจะได้กินยาต้มจากรากไม้ช่วยบรรเทาความเจ็บ ในสายตาแม่เฒ่าย่าดำเป็นผู้หญิงกล้าหาญและเด็ดเดี่ยว เดินทางไปไหนมาไหนตามลำพัง เป็นที่เคารพนับถือของผู้คนในชุมชน มักมีเด็กสาวๆ มาอยู่ด้วย เพราะย่าดำมีคาถาที่ทำให้พวกผู้ชายไม่กล้ามายุ่ง ย่าดำเคยพาแม่เฒ่าไปเที่ยวตอนเป็นเด็กหรือเมื่อโตเป็นสาวก็ยังพาไป มีอยู่ครั้งหนึ่ง ย่าดำพาแม่เฒ่าไปเที่ยวป่าดงเบงชาร์ท เมืองชายแดนไทย-มาเลเซีย ตัดอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ครั้งนั้นเป็นการเที่ยวที่ไกลมาก เพราะส่วนใหญ่แล้วแม่เฒ่าเที่ยวอยู่แถบอำเภอรัตภูมิเท่านั้น

แม่เฒ่าโตขึ้นท่ามกลางความรู้แบบหมอดำแยของย่า เป็นความรู้เกี่ยวกับการคลอด โดยเฉพาะหมอดำแยที่เคยผ่านการคลอดมาแล้ว ถือได้ว่าได้ความรู้มาด้วยชีวิตของตนเอง หมอดำแยไม่เพียงแต่ทำหน้าที่คลอดบุตรเท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่อื่นๆอีก เช่น ให้คำปรึกษาเรื่องเพศสัมพันธ์ ให้คำแนะนำทั้งตอนตั้งครรภ์และหลังคลอดบุตร การอภิบาลทารก ฯลฯ ในขณะที่สังคมโบราณ มีอาชีพเพียงไม่กี่อาชีพที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงทำได้ หมอดำแยเป็นอาชีพหนึ่งที่ดึงดูดให้ผู้หญิงมีความเฉลียวฉลาด รอบรู้ มีความสามารถ เอาการเอางาน เคารพตัวเอง ชอบการลองผิดลองถูก ชอบการแสวงหาความรู้ให้ได้เข้ามามีบทบาทในชุมชนได้อย่างเต็มที่(กาญจนา แก้วเทพ, 2541, น. 77-80) และน่าสังเกตว่า ในอดีตนั้น ชาวบ้านโดยเฉพาะผู้หญิง ล้วนต้องพึ่งพาความช่วยเหลือ เรื่องการทำคลอดจากหมอดำแย ทำให้เกิดความนับถือ และยอมรับในความรู้ของหมอดำแย เพราะหมอดำแยมีความเกี่ยวพันกับการเกิดใหม่ในชีวิต การรักษาและการเยียวยาชีวิต

การได้ฟังเรื่องราวจากย่าดำของแม่เฒ่า น่าจะส่งผลให้แม่เฒ่าปรารถนาที่จะออกไปเรียนรู้โลกภายนอกอยู่บ้าง แม่เฒ่าเคยพูดกับผู้เขียนไว้ว่า “เด็กบางคนไม่ได้สรรเสริญ ไม่ได้สนใจถาม...” เนื่องจากในวัยเด็ก แม่เฒ่าเป็นคนชอบคุยชอบถามเรื่องราวจากย่าดำ จึงเห็นถึงการได้ประโยชน์จากความรู้ประสบการณ์ของผู้ใหญ่หรือคนเฒ่าคนแก่ ย่าดำไม่ค่อยอยู่บ้านเพราะต้องไปทำคลอด เมื่อกลับถึงบ้านก็มีเรื่องน่าฟังมาเล่า ในขณะที่แม่เฒ่าเริ่มออกจากบ้านเมื่อลูกโตกันหมดแล้ว เป็นการออกจากบ้านไปเพื่อรักษาตัว ได้เห็นการเยียวยารักษาของหมอพื้นบ้านแล้วนำกลับมาเล่าให้คนในครอบครัวฟัง และในบางโอกาสได้เล่าในพิธีโนราโรงครู เช่นเล่าผ่านการเข้าทรงของทวดเจ็ดบองหรือทวดงูที่แม่เฒ่าไปรักษาความเจ็บป่วย อาการเมื่อยเนื้อเมื่อยตัวที่เป็นมานานหลังจากคลอดลูก การได้เดินทางไปรักษาอยู่หลายครั้งจนเกิดความนับถือ หมอพื้นบ้านใช้วิธีการเข้าทรงทวดเจ็ดบองช่วยรักษาคน แม้ไม่ได้มีความสัมพันธ์ในสายตระกูลแม่เฒ่าก็ตาม แต่เมื่อทำพิธีเชื้อเชิญตายายมาในพิธีโนราโรงครูที่บ้าน ทวดงูได้ตามมาเข้าทรงแม่เฒ่า ทวดงูช่วยดูแลรักษาปกป้องแม่เฒ่าและลูกหลาน เป็นครูหมอดูการรักษาเยียวยาความเจ็บป่วยของแม่เฒ่า

ในอดีตหมอดำแยมีบทบาทเป็นผู้โยงโยผู้หญิงเข้าด้วยกัน มีการยอมรับในความรู้ของหมอดำแย แม่เฒ่าหลังคลอดลูก เริ่มมีอาการเข็ดเมื่อยอยู่เป็นประจำ จนต้องไปต้มยากินที่บ้าน หมอดำแยชื่อนิม บ้านอยู่หน้าอำเภอรัตนภูมิ มีน้องสาวชื่อแนบเป็นหมอดำแยเหมือนกัน ภายหลังย่าแนบได้มาเป็นเกลอกับแม่เฒ่า และลูกชายของย่าแนบ ซึ่งก็คือพ่อผู้เขียนได้แต่งงานกับลูกสาวของแม่เฒ่า เกี่ยวดองทางเครือญาติกันที่สุดในที่สุด แม่ผู้เขียนเล่าถึงย่านิมพี่สาวของย่าผู้เขียนว่าป้า

นิมแก่ถีบรถถีบมาคนเดียว มีคนไปตามมาให้ทำคลอด แกเอาค่าทำแคร์้อยห้าสิบบาท ป้าสาว ป้าพร พี่ๆ ของแม่ผู้เขียน ป้านิมเป็นผู้ทำคลอดให้ทั้งหมด แม่เฒ่าที่ได้เป็นเกลอกับย่าแนบซึ่งเป็นย่าของผู้เขียน ก็เพราะป้านิม แม่เฒ่าผู้เขียนไปต้มยาที่บ้านป้านิม แกรู้เรื่องยาสมุนไพร ไปเที่ยวหาตำมให้กินแก้เซ็ดเมื่อย ป้านิมเป็นพี่สาวย่า เห็นว่าย่ากับแม่เฒ่ารุ่นราวคราวเดียวกัน ก็เลยให้เป็นเกลอกันเสีย รักกันเหมือนเพื่อนตายหรือเป็นพี่น้องเดียวกัน ตอนนั้นแม่ผู้เขียนอายุราวสิบสี่สิบห้าปี ตอนที่แม่เฒ่าเป็นเกลอกับย่า

ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า แม่เฒ่าก็มถั่งกับย่าแนบ มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านที่แตกต่างกัน ในขณะที่แม่เฒ่าเป็นคนทรง ส่วนย่าเป็นหมอดำแยเหมือนป้านิมพี่สาว มีบทบาทในชุมชนและต่อผู้หญิง มีความสัมพันธ์กันในฐานะเกลอ ซึ่งเป็นเหมือนพี่น้องที่คลานตามกัน ออกมาจากท้องแม่เดียวกัน รักใคร่ห่วงใยกัน และทุกงานประเพณีจะแจ้งข่าวต่อกัน ไปช่วยงานกัน เป็นการสานสัมพันธ์กระชับแน่นในอีกลักษณะหนึ่งของสังคมชนบท และน่าจะทำให้เกิดการไว้วางใจระหว่างกัน เป็นเครือญาติพวกพ้องขึ้นมา ขณะเดียวกันลูกของเกลอได้มาแต่งงานสร้างครอบครัวด้วยกัน ดังเช่นพ่อและแม่ของผู้เขียน ความสัมพันธ์ในทางเครือญาติแนบแน่นมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้เขียนระลึกว่า น่าจะคงต้องกลับไปดูภาพถ่ายวันเก่าๆ ของครอบครัวในงานประเพณีสำคัญต่างๆ และพบว่า ภาพของแม่เฒ่ามักนั่งอยู่ด้วยกันกับย่าแนบ แทบทุกภาพแทบทุกงาน

สมัยยาดำนั้น หมอดำแยพื้นบ้านในสังคมชนบทแถบอำเภอรัตนภูมิ เป็นผู้หญิงสูงอายุที่ผ่านการมีลูกมาแล้ว มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในสายตระกูลต่อกันมา เช่นน้ำสาวนางนุ้ย ลูกสาวของยาดำเริ่มต้นเรียนรู้จากแม่ที่เป็นหมอดำแย ส่วนย่าแนบ ย่าผู้เขียน เรียนรู้จากป้านิม พี่สาวที่เป็นหมอดำแย หมอดำแยโบราณ บางคนมีความรู้ ความเชื่อในเรื่องการใช้เวทมนตร์คาถาในการรักษา มีการนับถือบูชาตายายและครูหมอดำแยในสายตระกูลของตนเอง มีความรู้ในเรื่องยาสมุนไพร เพื่อช่วยในการทำคลอดและรักษาดูแลผู้หญิงและเด็ก การที่แม่เฒ่าไปบ้านป้านิม เพื่อหายาสมุนไพรมาต้มกินรักษาโรค ซึ่งน่าจะได้รับความรู้เรื่องสมุนไพรมาด้วย และเพื่อเก็บรักษาความรู้ไว้เฉพาะเครือญาติ ป้านิมขอให้แม่เฒ่าและน้องสาวของแกที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน เป็นเกลอกันเสีย ความรู้ในการรักษาโรคโดยใช้สมุนไพรก็จะถ่ายทอดกันในพวกพ้องเครือญาติเดียวกันเท่านั้น นอกจากนี้หมอดำแยยังมีความสามารถในการบีบนิ้วหรือจับเส้น แม่ของผู้เขียนเคยเล่าว่าหลังคลอดลูกแล้ว แม่ไปให้ป้านิมหมอดำแยช่วยบีบนิ้วและจับเส้น ทำให้น้ำนมไม่แห้ง แม่จะได้มีน้ำนมให้ลูกได้กินไปนานๆ และผลจากการจับเส้นในครั้งนั้น

ทำให้น้ำนมแม่ผู้เขียนไม่แห้งและมีหน้าอกใหญ่กว่าพี่น้องคนอื่นในครอบครัวของเรา ทั้งที่แม่เฒ่าและน้องสาวของแม่ไม่มีใครหน้าอกใหญ่กันเลย

ผู้เขียนเห็นว่าในการเป็นหมอดำแย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องในเรื่องการช่วยเหลือผู้หญิงในการให้ชีวิต การช่วยสร้างชีวิตใหม่ขึ้นมา อาจทำให้บทบาทนี้เป็นที่ยอมรับและมีคุณค่า สืบทอดต่อๆ กันเรื่อยมาตั้งแต่ในอดีต ในสมัยก่อน การจะเป็นหมอดำแยได้นั้น ก็ต้องมีครูบาอาจารย์เหมือนกันกับโนรา มีการเล่นโรงครูเหมือนกัน แต่ว่าครูหมอมือที่มาจับลงหรือเข้าทรงนั้นเป็นครูหมอดำแยและตายายของสายตระกูลที่ล่วงลับไปแล้ว คนที่จะเป็นหมอดำแยได้ก็ต้องมีเชื้อสายที่เป็นหมอดำแยสืบทอดกันมา

ผู้เขียนเองก็คลอเคลียออกมาจากท้องแม่ด้วยการช่วยเหลือดูแลของหมอดำแย แต่เวลาผ่านไปเพียงสี่สิบปีความรู้และการทำคลอดแบบหมอดำแยก็ค่อยๆ หดความนิยมไปในสังคมชนบท วิถีชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะผู้หญิง จากเดิมที่ผู้หญิงคลอเคลียกันภายในบ้านท่ามกลางเครือญาติ ความอบอุ่นในการเกิดแบบสังคมพื้นบ้าน ค่อยๆ สูญหายไป เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการเข้ามาของแนวคิดในการรักษาหรือการคลอดแบบการแพทย์สมัยใหม่ ที่อ้างถึงเหตุผลเรื่องความปลอดภัย แต่ขณะเดียวกัน ผู้หญิงก็ต้องจ่ายค่าความปลอดภัยสูงตามไปด้วย รวมถึงเรื่องคำแนะนำการคุมกำเนิด ที่มุ่งให้เป็นหน้าที่หลักของผู้หญิงมากกว่าผู้ชายไปพร้อมกันด้วย การคุมกำเนิดในหลายวิธีที่จะเลือกใช้ ได้แก่ การฉีดยาคุม การกินยาเม็ด การฝังเข็ม การใส่ห่วง หมวกครอบมดลูก การทำหมันถาวร การกินยาคุมฉุกเฉินหลังมีเพศสัมพันธ์ การทำแท้ง การนับวัน การหลังข้างนอก หรือการใช้ถุงยางอนามัย เมื่อพิจารณาวิธีการคุมกำเนิดจะเห็นได้ชัดว่า หน้าที่การคุมกำเนิดตกเป็นภาระของผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่

ในขณะเดียวกัน ความรู้แบบหมอดำแย ในฐานะความรู้ของผู้หญิงพื้นบ้านที่เคยมีความสำคัญเมื่อราวห้าสิบปีที่แล้ว ปัจจุบันนี้ได้ถูกเบียดขับด้วยความรู้แบบแพทย์สมัยใหม่ ด้วยบทบาทของผู้เชี่ยวชาญหรือมืออาชีพ สิ่งสำคัญที่ถูกทำให้หายไปพร้อมกับการเข้ามาแทนที่ด้วยความรู้สมัยใหม่ คือบทบาทของผู้หญิงที่เป็นหมอดำแยดั้งเดิม ผู้เคยดำรงคุณค่าในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่างผู้หญิงด้วยกันบทบาทนี้ได้เลือนหายไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเนื่องจากความรู้ของผู้หญิงที่เป็นหมอดำแยนั้น ไม่ได้ถูกเก็บรวบรวมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงกลายเป็นความรู้ที่มองไม่เห็น และถูกทำให้เป็นความรู้ชายขอบ

ผู้เขียน ตั้งข้อสังเกตด้วยว่าในกรณีการตั้งท้องโดยไม่มีพ่อของย่าดำหรือผู้หญิงชาวบ้านที่มาจากชนชั้นชาวไร่ชาวนานั้นวิถีชีวิตของสังคมเกษตรอาจทำให้ผู้หญิงหรือชาวบ้านทั่วไปไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องการตั้งท้องไม่มีพ่อของผู้หญิงในยุคนั้นมากนัก การให้ความสำคัญ

กับผู้หญิงในฐานะที่เป็นแรงงานหลักของครอบครัวหรือมีบทบาทหน้าที่ต่อชุมชน เช่น หมอตำแย หมอผีพื้นบ้าน กลับมีส่วนร่วมลดทอนการให้ความสำคัญกับผู้ชายที่ทำให้ท้อง ในอีกด้านหนึ่ง ความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติในสังคมยุคนั้น โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการนับญาติ ฝ่ายแม่ การที่คู่แต่งงานยังคงอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงทำให้ผู้หญิงไม่เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือกังวลในการเลี้ยงดูลูก เพราะมีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือดูแลลูกหลานให้แก่กันอยู่แล้ว และที่สำคัญคือผู้หญิงต่างรู้ว่าเด็กในท้องเป็นลูกของตน ในขณะที่ผู้ชายหรือพ่อไม่อาจรู้ได้ว่าเด็กที่เกิดมานั้นเป็นลูกของตัวเองหรือเกิดจากผู้ชายคนอื่น

ผู้เขียนเห็นว่า เรื่องการตั้งท้องโดยไม่มีพ่อของผู้หญิงในยุคนี้ยากกว่าปีก่อนนั้น ในสังคมขนาดเล็กที่มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม หรือมีลักษณะแบบสังคมเกษตรกรรม ที่มีคนอาศัยอยู่รวมกัน ช่วยกันทำงาน เป็นเรื่องเร่งด่วนสำคัญทั้งหญิงชาย การมีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้น เป็นการช่วยเพิ่มแรงงานในไร่นา จากข้อวิเคราะห์เช่นนี้อาจกล่าวต่อไปได้ว่าวิถีชีวิตของผู้คนในยุคย่าดำ หรือชนชั้นชาวไร่ชาวนา สะท้อนความมีอิสระทางเพศและอิสระในการเลือกใช้ชีวิตคู่ของหญิงและชายได้ในระดับหนึ่ง อีกเหตุผลหนึ่งอาจเป็นเพราะสังคมชนบทในยุคนั้น ไกลจากกฎเกณฑ์การควบคุมของชนชั้นปกครองและศาสนาพุทธอาจยังไม่มีอิทธิพลต่อประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านมากนัก ผู้คนยังคงเคารพนับถือผีบรรพบุรุษ/สตรี มีความเชื่อในเวทมนตร์คาถา พลังของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ตัวบุคคลผู้คนน่าจะให้ความเคารพยำเกรงยำด่าในบทบาทหมอตำแย ที่คอยให้ความช่วยเหลือชาวบ้าน ทำให้ไม่มีชาวบ้านคนใดอยากกล่าวถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นของย่าดำและลูกที่ไม่ปรากฏพ่อในทางลบแต่อย่างใด

แม่คล้อย: อำนาจของผู้ได้เลือก

ผู้เขียนเห็นว่า การมองย้อนประสบการณ์ของผู้หญิงในประวัติศาสตร์สังคมชนบท ตั้งแต่สมัยย่าดำ ทวดคล้อยมาจนถึงยุคแม่เฒ่าก็มั่งคั่งและแม่ของผู้เขียน สะท้อนให้เห็นความแตกต่างในชีวิตผู้หญิงแต่ละรุ่นอยู่บ้างแล้ว ย่าดำเคยตั้งท้องมาสองครั้ง แต่ไม่ปรากฏพ่อเด็กทั้งสองครั้งแต่ก็ไม่ได้ถูกประณามหรือต่อต้าน จากญาติพี่น้องและชุมชน ไม่มีสัญญาฎการไม่ยอมรับหรือตำหนิกล่าวโทษใดเลย ไม่มีการนินทาให้ร้ายให้ได้ยิน ผัวเมียหลายคู่ในบ้านคุณ บ้านนา ลึก ที่มีเหตุให้เลิกกัน สามารถไปอยู่กินกับผู้ชายคนใหม่ จนมีลูกมีเต้าขึ้นมาก็ได้อีก ดังนั้นผู้หญิงในยุคของย่าดำและทวดคล้อย ไม่น่าจะถูกกดดันจากสังคมมากในเรื่องเพศและการท้องโดยไม่แต่งงาน

ดังกรณีของทวดค้อยหลังจากเลิกกับทวดอั้นเพราะไม่ต้องการถูกทำร้าย ทวดค้อยได้กลับไปอยู่ที่บ้านคุณ ตอนนั้นทวดค้อยอายุราวสามสิบปี ได้อยู่กับทวดบั้นผู้ชายคนใหม่ในภายหลัง ซึ่งทวดบั้นเองก็เคยมีเมียมีลูกมาก่อนแล้ว เป็นคนบ้านคุณเหมือนกัน สมัยนั้นการอยู่ด้วยกันของคนสองคน มีพิธีเรียบง่ายเพียงแต่เอาหมากสักขึ้นไปไหว้คนเฒ่าคนแก่ก่อนจะมาอยู่กันที่บ้านก็เพียงพอแล้ว ทวดบั้นและทวดค้อยได้ช่วยกันทำไร่ทำนา ถางป่าจับจองที่ดินทำกิน แต่ไม่มีลูกด้วยกัน ส่วนทวดอั้นหลังจากเลิกกับทวดค้อยแล้ว ก็ไม่ได้ไปอยู่กับใครอีกเลย แม้ผู้เขียนเล่าว่า มีคนเฒ่าคนแก่พูดให้ฟังว่าทวดค้อยนั้นเป็นผู้หญิงขยันทำงาน ถางป่าทำอะไรเอาไว้มาก แต่ก่อนที่ทวดบั้นจะเสียชีวิต แกเอาที่ดินซึ่งช่วยกันทำไว้กับทวดค้อย แบ่งให้ลูกชายที่เกิดกับเมียเก่าไปจนเกือบหมด เหลือไว้ที่ดินและบ้านเดิมของทวดค้อยเองเท่านั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนไม่ได้หมายความว่า จะไม่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศอยู่เลย ถึงแม้ดูเหมือนว่าผู้หญิงชั้นชาวไร่ชาวนาในยุคนั้นจะมีอิสระในการมีคู่ใหม่ดังที่ มีด (Mead, 1928 อ้างถึงใน ปราณี วงษ์เทศ, 2544, น.4) นักมานุษยวิทยาหญิงชาวอเมริกัน ได้ศึกษาเรื่องเพศของสังคมต่างวัฒนธรรมหลายสังคมและได้พบความจริงที่ว่ากิจกรรมของผู้ชาย จะได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญเหนือกว่ากิจกรรมของผู้หญิง และระบบทางวัฒนธรรมยังให้คุณค่าและอำนาจแก่บทบาทและกิจกรรมของผู้ชายมากกว่าผู้หญิงอีกด้วย ความจริงที่ว่าผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิง และมีสิทธิอย่างชอบธรรมทางวัฒนธรรมที่จะมีสิทธิเหนือกว่าผู้หญิง ทั้งที่ผู้หญิงเองก็มีใช้ช่วยตัวเองมิได้ หรือมิใช่ไม่มีอิทธิพลเป็นที่รับรู้กัน แต่เป็นลักษณะพลังอำนาจที่ไม่เป็นทางการทำให้ผู้ชายมีอำนาจ เกิดความไม่เสมอภาคทางเพศ ในสังคม

ผู้เขียนได้ถามคนเฒ่าคนแก่ถึง การใช้ชีวิตคู่ของหญิงชายในยุคนี้ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า มีหญิงชายหลายคู่คนในรุ่นทวดของผู้เขียนที่เลิกร้างกันไปทั้งที่มีลูกเต้าด้วยกัน แล้วพากันไปไหว้คนเฒ่าคนแก่แต่งงานอยู่กับคนใหม่ เหมือนกับที่ทวดค้อยของผู้เขียนได้ทำ ซึ่งแม่ของแม่เฒ่าเองก็ได้แต่งงานกับผู้ชายคนใหม่เป็นคนบ้านเดียวกัน ที่เคยมีเมียมีลูกมาก่อนแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า วิถีชีวิตชาวไร่ชาวนาในชนบทภาคใต้ แถบบ้านนาลิกและบ้านคุณ โดยเฉพาะในเรื่องการอยู่กันก็น่าจะมีอิสระได้มาก หรืออาจกล่าวได้ว่า ไม่มีกฎเกณฑ์ทางสังคมมาคอยควบคุมเท่าใดนัก ทั้งหญิงและชายจึงน่าจะมีอิสระในการใช้ชีวิตคู่ หรือเปลี่ยนคู่ครองใหม่ เมื่อเกิดปัญหาในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน โดยไม่ได้คาดหวังต่อเพศใดเพศหนึ่งมากกว่ากันว่าจะต้องอดทนหรือทนอยู่เพื่อลูกด้วยเหตุนี้จึงน่าจะช่วยเหลือคลายความกดดัน โดยเฉพาะผู้หญิงที่เป็นทั้งแม่และเมียได้ดี

แม่ของทวดคล้อยชื่อเอียด เป็นคนบ้านคุณ ตาชื่อพรมเป็นคนคลองหอยโข่งหรือ
 แถวสนามบินหาดใหญ่ปัจจุบัน มาเจอกันที่บ้านคุณ ทำไร่นาและปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่ที่บ้านคุณ
 บ้านของแม่เฒ่าเป็นบ้านเดิมของทวดคล้อยที่ปลูกไว้ ทวดเป็นผู้หญิงที่เข้มแข็งและเด็ดเดี่ยว
 ไม่ยอมให้ผัวทุบตี จึงกลับมาอยู่บ้านเดิมที่บ้านคุณ แม้ว่าเป็นห่วงลูกๆ อยากจะเอาลูกไปอยู่ด้วย
 แต่เมื่อผัวไม่ยอมให้ลูกมา ก็ต้องตัดใจไม่ได้เอาลูกสาวทั้งสองคนมาเลี้ยงดูเอง แต่ก็ได้ไปมาหาสู่
 กัน เดินมาดูลูกๆ อยู่บ้าง เพราะบ้านนาลึกลับบ้านคุณเดินไปกลับไม่ไกลกัน สมัยที่ทวดคล้อยสาวๆ
 เคยไปอยู่บ้านญาติที่หน้าอำเภอ มีญาติๆ พวกกันไปอยู่ที่นั่นมาก ที่บ้านท่านขุนชื่อตาเพชรทอง
 ไปช่วยกันทำงาน แต่เนื่องจากทวดคล้อยมีลักษณะนิสัยเป็นตัวของตัวเอง คือถ้าเกิดรู้สึกไม่พอใจ
 สิ่งใดหรือไม่ชอบใจใครขึ้นมา ก็ไม่สนใจใคร เดินกลับมาบ้านแม่แก่ที่บ้านคุณ ไม่ได้บอกกล่าวใคร
 ทวดคล้อยเล่าให้แม่ผู้เขียนฟังว่า

พอขึ้นเที่ยง กินข้าวเที่ยงไม่ทันได้กินหมาก คนสมัยนั้นติดหมาก กินข้าวเสร็จแล้วก็ต้องกิน
 หมากสักคำก่อน ฎไม่ทันได้กินหมาก เค้าใช้แก้ให้ไปคนข้าวแล้วเอาตากนอกชาน
 บ้านคนแต่แรกนอกชานกว้างขนาดว่าขี้จักรยานเล่นได้ ให้ตากข้าวตั้งห้าหกปีบ ต้องคน
 แล้วตากทำอยู่แบบนั้นสักพักใหญ่ ไม่ทันกินหมากสักเดียวใจหนึ่ง กินข้าวเสร็จแล้ว
 ฎเลยเดินลงจากบ้านหลบมาบ้านคุณไม่บอกใคร เดินหลบมาหาแม่แก่ที่บ้านแล้วไม่เคยหลบ
 ไปอีกเลย

ตอนหลังแม่เอียดเลิกกับพ่อของทวดคล้อย แล้วไปได้สามีใหม่ เรียกกันว่าโจรแก้ว
 มีลูกอีกสองคน คือแคล้วเป็นผู้หญิงกับสี่ผู้ชายต่อมาเป็นสามีของทวดเล็ก ซึ่งสนิทกับแม่เฒ่า
 ผู้เขียนเคยไปเยี่ยมทวดแคล้ว น้องสาวทวดคล้อยแต่คนละพ่อ ซึ่งนอนป่วยหนักเป็นมะเร็งผิวหนัง
 หลังจากนั้นไม่ถึงสองวันแกก็เสียชีวิต ญาติทางฝ่ายแม่ของแม่เฒ่า เวลานี้เหลือเพียงทวดเล็ก
 น้ำสะใภ้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ส่วนทวดสี่ผัวแก่ได้เสียชีวิตไปนานแล้ว เป็นมะเร็งเหมือนพี่สาว บ้านของ
 ทวดแคล้วต้องเดินข้ามสะพานไปอีกฝั่งหนึ่งของคูน้ำบ้านคุณ สะพานที่ข้ามคูน้ำนี้หน้าน้ำหลาก
 จะถูกท่วมจมมิดหายและมีน้ำไหลเชี่ยว แต่น้ำๆ และแม่ผู้เขียนชอบนุ่งผ้าถุงกระโจมอก
 พวกมันลงเล่นน้ำเกาะสะพานไม่ว่าวันนี้ ว่ายเล่นกันสนุกสนาน ขณะนั้นจำได้ว่าผู้เขียนเด็กมาก
 ว่ายน้ำยังไม่เป็น เลยต้องนั่งเล่นอยู่ที่ตื้นๆ เท่านั้น ในฤดูน้ำมากเวลาเดินข้ามสะพาน ต้องเกาะราว
 ไม้ไผ่ไว้ให้แน่นๆ ถึงจะเดินข้ามพ้นไปได้ แต่หลังจากที่หมู่บ้านสร้างสะพานคอนกรีตใหญ่
 ทำถนนตัดผ่านในตัวบ้านคุณ ข้ามไปฝั่งบ้านนาโตะเมียง แทบไม่มีใครมาใช้สะพานข้ามข้างบ้าน

แม่เฒ่านี้อีกเลย ไม่นานตามทางเดินมีต้นไม้ขึ้นรกเต็มหมด ส่วนต้นน้ำที่ไหลมาจากบ้านนาเล็ก มีการสร้างประตูคอนกรีตเล็กๆ ไว้ปิดเปิดกั้นน้ำ ใกล้กับสวนยางตาคูเดิมของแม่เฒ่า ซึ่งตอนนี้ถูกเปลี่ยนเป็นสวนผลไม้ไปแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า ประตูคอนกรีตที่หมู่บ้านสร้างไว้ น่าจะทำให้น้ำบ้านคุณบ้านนาเล็กขุ่นและตื้นเขินไม่เหมือนในอดีต เพราะปิดทางน้ำไหลตามธรรมชาติ น้ำในคูถูกกักให้หยุดนิ่งอยู่กับที่เหมือนสิ่งตายแล้ว

ทวดคล้ายเป็นผู้หญิงขยันทำมาหากิน ถึงจะอายุมากแล้วก็ตาม เวลาที่ผู้เขียนไปเที่ยวบ้านแม่เฒ่า ไม่เคยเห็นทวดอยู่เฉย ทุกๆวันจะต้องออกไปโนไร่ ปลูกพืชผักสวนครัวเอาไว้ทั้งกินทั้งขาย เช่นดีปลี(พริก) ถั่วใต้ดิน(ถั่วลันเตา) แตงโม หัวมัน และโดยเฉพาะต้นยาสูบ ปลูกไว้ใบใหญ่งามมาก ปลูกหลายไร่ทีเดียว ไม่นานก็เก็บได้ เด็ดใบยาสูบออกมาที่ละใบ นำไปตากแดดจนสีใบเปลี่ยนจากสีเขียวสดเป็นสีน้ำตาลแห้ง มีกลิ่นหอมเหมือนยาเส้น ดมมากๆ รู้สึกมันหัว เก็บใบตากแห้งแล้วมาช้อนๆ ก่อนจะมัดรวมกัน แล้วนำไปขายในตลาดนัดนาสีทอง หรือตลาดนัดควนเนียง บางครั้งทวดและแม่เฒ่าก็นำเอาใบยาเก็บไว้ใช้เอง ออกมาหันฝอยเป็นเส้นๆ ม้วนเป็นก้อนเล็กๆ เหน็บไว้ด้านในของริมฝีปากด้านบนข้างใดข้างหนึ่ง แล้วก็เคี้ยวหมากไปด้วย ส่วนพ่อเฒ่าชอบเอายาเส้นม้วนเป็นไส้ในใบจากเอาไว้สูบ มีกลิ่นหอมฉุยพ่นควันลอยออกมา และแทบทุกครั้งที่คุณเขียนกลับไปเยี่ยม เมื่อไปถึงบ้านแม่เฒ่ามักไม่พบทวดที่บ้าน เพราะส่วนใหญ่เกษอบอยู่ในไร่ทำงานไปเรื่อย บางครั้งถางวัชพืชที่ขึ้นแทรกตามต้นพริกอยู่บ้าง ดึงถั่วลิสงขึ้นมาจากหลุมสะบัดเอาดินออกจากเมล็ด เก็บเอาเมล็ดถั่วใส่เฉมอ ภาชนะจักสานทำจากไม้ไผ่ เอาไปขายในตลาดนัดแม่ผู้เขียนแล้วว่า

“แม่เฒ่าคล้ายไปขายของที่ตลาดนัด (ตลาดนัด) เอาพืชผลที่แก่ปลูกไปนั่งขาย บางครั้งก็พาแม่ไป ถ้าเป็นตลาดนัดใกล้บ้าน เช่น นัดนาสีทอง นัดควนเนียง หรือท่าชะมวง แต่ถ้าเป็นที่ไกลๆ เช่นที่ฉลุง สตูล ตอนนั้นแม่ยังเล็กมาก เห็นแม่เฒ่าขึ้นรถประจำทางไปแล้ว แม่วิ่งตามรถ ร้องตามแม่เฒ่าไปด้วย แต่มีคนมาอุ้มแม่เอาไว้ไม่ให้วิ่งตามรถ หนนั้นเลยอดไปตลาดนัดฉลุงกับแม่เฒ่าคล้าย”

ผู้เขียนเคยเห็นฝีมือการทำหมาก เป็นที่ตักน้ำทำด้วยกาบแห้งของต้นหมาก เอามาพันด้วยหวาย ใบเล็กๆ เหมาะมือและมีน้ำหนักเบา ทวดทำไว้ใช้เอง ตักน้ำจากคูมารดฝักในตอนเย็น ผู้เขียนยังเคยไปช่วยตักน้ำรดฝักให้ทวดอยู่หลายครั้ง แกเป็นคนใจเย็นไม่เคยเห็นโกรธหรือตวาด ตะคอกใส่ใครเลย ยิ้มง่าย ไม่เคยดูดำดูขาว หลงข้าวใส่บาตรทุกเช้า และไปวัด

ทุกวันพระ ผู้เขียนเคยสังเกต พวกเครื่องใช้จานชามต่างๆ ของทวดถูกเก็บแยกไว้ต่างหาก ไม่มีใครหยิบใช้ เป็นเพราะทวดไม่กินเนื้อสัตว์ ถ้าเอาไปใช้ปนกับภาชนะอื่นจะทำให้ติดกลิ่นคาว ทวดทำอาหารกินเองคนเดียว ผู้เขียนเคยเห็นแกเก็บผักเก็บหญ้า เห็ดสดที่ขึ้นตามป่ามาทำกินเอง ส่วนใหญ่เป็นผักต้มใส่เห็ดไว้ซัดน้ำหวานอร่อย แม่บอกว่า ตั้งแต่ทวดอยู่มาจนอายุ 76 ปี มีแค่ครั้งสองครั้งเท่านั้น ที่ต้องพาเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาล นอกจากนั้นไม่มีอีกเลย

ในทุกปีที่วัดควนเนียง มีการจัดสอบนักธรรมพระสงฆ์ ทวดคล้อยจะทูนข้าวของเดินออกจากบ้านไปปากทางบ้านคูตามลำพังเป็นประจำเหมือนกันทุกปี จากบ้านไปปากทางเป็นระยะทางราว 2 กิโลเมตร เพื่อรอรถประจำทาง วัดอยู่ไม่ไกลจากบ้านคูเท่าไร ไปทำอาหารถวายพระที่เข้าสอบนักธรรม และนอนค้างอยู่ที่วัดสามคืน จนกว่าพระสงฆ์สอบเสร็จเรียบร้อย แล้วจึงกลับบ้าน แม่เล่าให้ฟังว่า ทวดคล้อยทำมาทุกปีตั้งแต่แม่จำความได้ จนกระทั่งทำไม่ไหว แกไม่เคยให้ใครช่วย ทำเองทุกเรื่อง แต่เมื่ออายุมากขึ้น ไม่มีเรี่ยวแรงที่จะทูนข้าวของ ทวดจึงไม่ได้ไปวัดควนเนียงอีกเลย

ในเช้าวันหนึ่ง หลังจากตะวันคล้อยเที่ยงไปแล้ว ไม่มีใครเห็นทวดคล้อยกลับมาจากไร่ เป็นวันที่แดดแผดแรงกว่าวันอื่นๆ ทุกคนในบ้านรู้สึกไม่สบายใจ ลูกหลานช่วยกันออกตามหา ต่างก็ร้อนใจที่ยังไม่เห็นทวดคล้อยกลับมา เพราะโดยปกติเที่ยงวันแกก็กลับถึงบ้านแล้ว เห็นว่า ผิดเวลากลับบ้านไปมาก แม่เฒ่า ลูกชายคนเล็กและยายขึ้น เริ่มออกตามหากัน ไปหาที่นาใกล้บ้านนำสาวนางนุ้ย แต่ทวดไม่ได้ไปที่นั่น จนราวสี่โมงเย็น พ่อเฒ่าเป็นคนไปพบร่างของทวดคล้อย นิ่งพิงจอมปลวกอยู่ในสวนยาง มีต้นข่อยบังตัวทวดเอาไว้เกือบมิด แทบไม่เห็น มีมิดขนาดเท่า นิ้วก้อยตอกอยู่ใกล้มือทวด พ่อเฒ่าเล่าว่า “แม่คล้อยแทงคอตาย แกทำเอง เขามีมิดเท่านิ้วก้อย แยกออกไปที่สวนยางอีซิ่น แกไปแทงคอ ไม่มีใครรู้ว่าอะไรสิ่ง แกทำของแกเอง” แม่ผู้เขียนเล่าว่า “แทงคอแล้ว ยังมาแทงเข้าที่ท้อง แล้วใช้มือดึงเอาลำไส้ออกมา ตัดทิ้ง แล้วซัดใส่พาดไปตาม ต้นไม้” ทางตำราวจสันนิษฐานและสรุปคดีว่าเป็นการทำร้ายตัวเอง คดีจึงปิดลงอย่างเงียบๆ แต่ก็มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากชาวบ้านว่า น่าจะมีคนทำร้ายแกมากกว่า เพราะคนอายุ 76 ปี ไม่น่าจะทำตัวเองได้ขนาดนี้

แม่เฒ่าเห็นว่า เรื่องร้ายที่เกิดขึ้นกับแม่คล้อย เกิดจากผีซิ่น เพราะก่อนหน้านี้ฟ้าผ่า ต้นไม้ในที่ดินตกคู่ แต่ไม่ได้รีบแก้ขูบาทว์ฟ้าผ่าคือ ต้องนิมนต์พระและเชิญหมอทำพิธีพื้นบ้าน ไปสวดในที่ดินหรือต้นไม้ที่ฟ้าผ่า หมอเริ่มสวดตั้งแต่เวลากลางคืนไปจนรุ่งเช้า และช่วงเช้านิมนต์พระสงฆ์มาสวดทำพิธีอีกที และจัดอาหารให้ครบ 12 อย่าง เช่น ข้าว แกง ขนม ผลไม้ ไม่ซ้ำกันมา ตั้งให้ผีซิ่นได้กิน เป็นอันเสร็จสิ้นพิธี เรื่องร้ายใดๆ ก็จะไม่เกิดขึ้นกับคนในบ้าน แม่เฒ่าเชื่อว่าที่ผ่าน

มา เพราะพ่อเฒ่าไม่เชื่อและไม่สนใจที่จะทำพิธีแก้ จึงได้เกิดเหตุการณ์ไม่ดีขึ้น ผีชินมาดลใจ ให้แม่คล้ายทำร้ายตัวเอง เพราะคนที่อ่อนแอที่สุดในบ้านคือแม่คล้าย

ในคืนวันหนึ่ง หลังเสร็จสิ้นงานศพทวดคล้าย แม่เฒ่าอยู่ดึก ก็จับลงที่บ้าน ลูกหลานพากันตกใจ เพราะไม่มีใครรู้ว่า เป็นตายายฝ่ายไหนมาลง ผู้เขียนได้ยินเสียงแม่เฒ่าพูดเสียงดังว่า “เอ้อ ถ้าไม่เชื่อ ไม่ทำให้ดี กูจะมาเอาเหลย เอาแม่มันแล้ว ที่นี้กูจะเอาลูกมันเล่า ถ้าไม่ทำเหลย...” เรื่องนี้แม่ผู้เขียนเล่าให้ฟังภายหลังว่า อยู่ไม่กี่วัน แม่เฒ่ารีบแก้อุบาทว์ที่สวนตกคูด แต่ไม่ได้บอกพ่อเฒ่าให้รู้ เพราะไม่อยากจะให้เกิดเรื่องร้ายขึ้นอีกที่บ้าน แม่ผู้เขียนช่วยเตรียมน้ำผึ้ง เหนียว มาทำขนมโค ขนมชาวพร้าว ขนมแดง ขนมขาว ทำขนมให้ครบสิบสองชนิด ตั้งให้ผีชินกิน แล้วให้ไปอยู่ตามป่าตามเขา ห้วยที่ไกลๆ ไม่ให้อาศัยอยู่ที่เดิม เพราะตามความเชื่อ “ชิน” เป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นที่รวมของปฏิกูลสัตว์ป่าหมักหมมมานาน 10-20 ปี หรือเรียกว่าปรัก มีภูตผีปีศาจ วิญญาณชั่วร้ายชอบอาศัยอยู่ในที่สกปรก ไม่เป็นสิริมงคล และถ้าปล่อยเอาไว้เวลานานมาก เจ้าของดิน อาจถูกของ หรือถูกทำ เกิดสิ่งไม่ดีถึงตายได้

พ่อเฒ่าไม่เชื่อว่า หมอทำพิธีพื้นบ้านหรือหมอผีจะช่วยเรื่องแก้อุบาทว์ที่ฟ้าผ่าในที่ดิน บ้านพ่อเฒ่าได้ เพราะว่าหมอฟันบ้านบางคนก็หลอกลวงต้องการเงินเสียมากกว่า พ่อเฒ่าว่า

ตั้งแต่ทวดคล้ายเสียชีวิต ก็ไม่ทำหลอด(ตลอด)มานี้ หมอแล หมอเทียวหก มันอีเอา เบี้ยสองสามสิร้อย ไม่ทำที่ตั้งแต่แรกโน้น แต่ว่าทวดมึงตาย ไม่ได้ทำไว้(อะไร)สักที หมอมันทำหรือรู้ว่าขาดไม่ขาด ไปให้หมออื่นดูหรือกละ หมอว่าไม่ขาดทำสองสามหน แล้วที่ว่าหมอว่าจะไปทำให้ ที่ทำอุบาทว์ว่าฟ้าผ่าที่แม่กู เรื่องทำอุบาทว์ไม่ใช่เท่าแต่ดินเรา ดินเพื่อนเค้าก็ลุย ผ่านหนึ่งพร้าวตายสองต้น เรียนต้นหนึ่ง กูไม่ทำที่อุบาทว์ ฟ้าผ่า ผ่าต้นพร้าว ไม่ใช่พร้าวอุบาทว์ เค้าว่าถูกทำแหละอุบาทว์ฟ้าผ่า ผ่าในบ้าน ผ่าโนด ใจผ่าอะไร ของกูบ่นพระมาสวดบ้าน พระนั่นเป็นเกลอกันคนดีกัน บอกว่าไม่พักทำแล้วทีหลังเกลอ ถึงฟ้าผ่าอะไร ไม่พักสวดแล้วบ้าน ไม่พักทำอุบาทว์แล้ว การแก้ อุบาทว์ พระสวดก็ได้หมอสวดก็ได้

ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า ความเชื่อของแม่เฒ่าก็มึดองกับพ่อเฒ่าแก้ว ในเรื่องการแก้อุบาทว์ “ชิน” นั้นแตกต่างกัน ในขณะที่พ่อเฒ่าเลือกเชื่อตาม “พระ” ที่เป็นเกลอกันมาก่อนว่า ไม่ต้องทำพิธีแก้อุบาทว์อีกแล้ว ให้พระมาสวดที่บ้านครั้งเดียวก็เพียงพอ ส่วนแม่เฒ่าเห็นว่าควรทำตามที่เขามาเตือนมาบอก เพราะเชื่อในเรื่องการเข้าทรงมากกว่า เนื่องจากเป็นเรื่องที่

แม่เฒ่าคุ้นเคยมานาน ทั้งการเข้าทรง การทำอาหารคาวหวานให้ครบสิบสองชนิด เหมือนกับการตั้งของไหว้ในการเล่นโนราโรงครู ที่ต้องตั้งเครื่องสังเวย ทั้งอาหารคาวหวาน 12 ส้ารับหรือ 12 ชนิด ต้องเปลี่ยนทุกวัน ทุกส้ารับปักเทียนเอาไว้ ในที่สุดแม่เฒ่าเลือกทำตามสิ่งที่ตนเองเชื่อ และเลือกที่จะไม่บอกพ่อเฒ่า แต่ได้รับการช่วยเหลือจากแม่ผู้เขียนอยู่เงียบๆ อีกทีหนึ่ง และในขณะที่ผู้เขียนกำลังทำวิทยานิพนธ์ พ่อเฒ่าก็ยังคงไม่รู้เรื่องนี้

ผู้เขียนเห็นว่าทั้งเรื่องเสียเสกและการแก้อุบาทว์นี้ น่าจะสะท้อนประสบการณ์ที่แตกต่างระหว่างแม่เฒ่ากับพ่อเฒ่า เข้าทำนองเรื่องพุทธศาสนากับ ไสยศาสตร์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ในขณะที่พ่อเฒ่ามีการปรับตัวในการดำเนินชีวิตดั้งเดิม การนับถือบูชาตายายครูหมอนอรา การรำเรียนโนรา เข้ากับวัฒนธรรมที่มาใหม่คือวัฒนธรรมพุทธ พ่อเฒ่าเรียนโนราโบราณ ในขณะที่เดียวกันก็ไปโรงเรียน เรียนหนังสือในวัดจนจบชั้นประถมสี่ และในปี.ศ.2483 เดือนเจ็ด ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ วันพฤหัสบดีได้บวชเรียน และสึกในปีถัดมา ตรงกับเดือนเจ็ด แรมสิบสี่ค่ำวันจันทร์ ก่อนแต่งงานกับแม่เฒ่าในเดือนสิบสอง วันพฤหัสบดี แรมสี่ค่ำ เป็นที่น่าสังเกตว่าเฉพาะในส่วนการรำโนรา ที่มีใช้ในการเล่นโนราโรงครู คือเป็นการเล่นโนราที่ไม่มีพิธีกรรมเช่นไหว้และการจับลงของ ผีบรรพบุรุษ/สตรีและครูหมอนอราจะได้รับการต้อนรับและให้เข้าไปเล่นในวัดได้ในโอกาสงานเทศกาลสำคัญทางศาสนา คือได้รับการยอมรับจากสถาบันทางศาสนาและรัฐ ขณะที่เรื่องเสียเสกและหมอดำแยกกลับค่อยๆ หดไป ทั้งที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้หญิงเช่นแม่เฒ่า และทวดเล็กคุ้นเคยอยู่กับความสัมพันธ์ดั้งเดิมข้างต้น และหนทางการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ ดูเป็นเรื่องยาก แม่เฒ่าและทวดเล็กไปทำเสียเสกกันเอง พ่อเฒ่าและทวดสี่ ผัวทวดเล็ก กลับไม่รู้เรื่องนี้ ในขณะที่พ่อเฒ่าเชื่อว่าพระที่วัด ทำให้เด็กที่เกิดมาไม่ตายตั้งแต่เด็กๆ ส่วนหมอดำที่บ้านที่ทำเสียเสกให้ นั้น มาหลอกเอาเงินเสียมากกว่า ผู้เขียนเห็นว่าความเชื่อแบบพ่อเฒ่า น่าจะอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างพระหรือผู้ชายกับเด็กและพุทธศาสนา ส่วนแม่เฒ่าเชื่อว่าเพราะได้ไปทำเสียเสกกับหมอดำที่บ้าน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างแม่หรือผู้หญิงกับหมอดำและ

ไ ส ย ศ า ส ต ร์
 อย่างไรก็ตามความเชื่อแบบที่บ้าน ความเชื่อในไสยศาสตร์ที่ใช้คาถาเวทมนตร์ในสมัยของแม่เฒ่าเริ่มถูกแบ่งออกเป็นสองขั้ว โดยอิงกับความเป็น “พุทธ” และ “พื้นบ้าน” ที่เป็นแบบ “ไสย” ใดๆก็ดี แม่เฒ่ายังคงผูกพันอยู่กับความเชื่อดั้งเดิมที่คุ้นเคยมานาน ทั้งที่รู้ดีว่าจะถูกตัดทอนจากพ่อเฒ่า จึงได้ไปทำพิธีเสียเสกเอาไว้ก่อน หรือแก้อุบาทว์ที่สวนยางตกคูดุ โดยไม่บอกให้พ่อเฒ่ารู้

คำสอนพุทธศาสนาที่เริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมในชนบทมากขึ้น เนื่องจากพุทธศาสนาที่เข้ามาในประเทศไทย ผ่านการจดบันทึกเนื้อหาสาระของพระภิกษุ เป็นการบันทึก

จากมุมมองของผู้ชายในวัฒนธรรมอินเดีย และพระภิกษุต้องมีพระวินัย โดยเฉพาะการรักษาพรหมจรรย์จึงพบว่าคำสอนในหลายตอนของพระไตรปิฎกสะท้อนภาพผู้หญิงที่น่ารังเกียจและผู้หญิงมีประจำเดือนถือว่ามีสกปรกห้ามไม่ให้เข้าวัดก็มี เพราะผู้หญิงเป็นเพศตรงข้ามของผู้ชายที่มีอิทธิพลต่อการครองเพศพรหมจรรย์ เป็นอุปสรรคสำหรับชีวิตของพระภิกษุ (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2541, น. 306-307) แต่เมื่อพิจารณาคำสอนและเนื้อหาสาระในเชิงปรมัตถ์ จะเห็นว่าพุทธศาสนาก้าวไปพ้นจากอคติทางเพศเป็นศาสนาที่ยอมรับความทัดเทียมกันในศักยภาพและการเข้าถึงบรมธรรมทั้งในหญิงและชาย พระพุทธองค์ทรงประกาศชัดเจนว่า หญิงชายมีศักยภาพทัดเทียม เมื่อชนชั้นปกครองในสังคมไทยรับพุทธศาสนาที่ปนเปื้อนความมีอคติต่อผู้หญิงเข้ามา และนำมาช่วยในด้านการปกครองผู้คน ควบคุมเข้ากับการศึกษาไทยในยุคแรกที่เริ่มต้นที่วัด น่าจะมีความสำคัญต่อการสร้างความคิดความเชื่อใหม่ขึ้นมา เพื่อค่อยๆ สลายความเชื่อและความรู้พื้นบ้านดั้งเดิม เปลี่ยนความนับถือ ความศรัทธาของผู้คนเสียใหม่ จากความเชื่อดั้งเดิม เช่น ความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ/สตรี ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ มาที่จุดความสนใจใหม่ อันได้แก่วัดและพระภิกษุ ผู้เขียนเห็นว่า พ่อเฒ่าเองได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้และขัดเกลาจากการได้รับการศึกษาจากวัด ทั้งที่ไปเรียนหนังสืออยู่หลายปีจนอ่านออกเขียนได้ และบวชเรียนอยู่ราวหนึ่งปี น่าจะทำให้เกิดการเห็นแย้งในการดำเนินวิถีชีวิตตามแบบประเพณีดั้งเดิม พ่อเฒ่าจึงมักมีบทบาทคัดค้านการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อพื้นบ้านในแทบทุกเรื่อง โดยเฉพาะมักจะต่อต้านขณะที่แม่เฒ่ากำลังเข้าทรงในพิธีโนราโรงครู ซึ่งพ่อเฒ่ามักจะพูดจาทำทนายวิญญูญาณตายายและครุหมอโนราในร่างแม่เฒ่า เหมือนไม่เชื่อว่าวิญญูญาณตายายและครุหมอโนราที่มาใช้ร่างแม่เฒ่านั้นมีความพิเศษอยู่จริง พ่อเฒ่ามักใช้ถ้อยคำที่ยั่วยุให้แม่เฒ่าซึ่งเป็นร่างทรงให้ตายายและครุหมอโนราแสดงพลังกำลังออกมาเพื่อลบค่าสปรมาทของพ่อเฒ่า

อย่างไรก็ตามเนื่องจากสภาพสังคมชนบทที่มีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม ผู้หญิงชนชั้นล่างเป็นเรี่ยวแรงสำคัญในไร่นาและงานในบ้าน ผู้หญิงจึงน่าจะมีความบทบาทและอำนาจทางเศรษฐกิจอยู่ โดยจะเห็นได้ว่าผู้หญิงยังคงออกไปค้าขายในตลาด ซึ่งนั่นหมายถึงผู้หญิงทำหน้าที่ดูแลเรื่องปากท้องของคนในครอบครัวอยู่ ผู้เขียนเห็นว่า ในยุคของย่าดำ ทวดคัล้อย และแม่เฒ่าก็มั่งคั่ง ผู้หญิงไม่ได้มีฐานะต่ำต้อยกว่าผู้ชาย ยังมีอำนาจในเศรษฐกิจครัวเรือน และอำนาจในการเปลี่ยนคู่ครอง การมีลูกกับผู้ชายคนใหม่ได้ ในขณะที่เครือญาติและชุมชนเวลานั้นเปิดกว้างสำหรับผู้หญิง ซึ่งกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับเพศหญิงในทางพิธีกรรม ความเชื่อ และการสืบเชื้อสายทางฝ่ายหญิง

การแต่งงานที่ผู้ชายเข้ามาอยู่กับครอบครัวของฝ่ายผู้หญิงหลังการแต่งงาน ทำให้การกดขี่เอารัดเอาเปรียบรุนแรงน้อยกว่าในสังคมอื่น

ในด้านหนึ่ง ชีวิตของทวดแดง แม่ของพ่อเฒ่า แสดงให้เห็นชีวิตของผู้หญิงอีกคนหนึ่ง หลังจากอยู่กับทวดเรื่อง โнораที่มาจากกงหรา มีลูกด้วยกันสามคน คือสาวเปี่ยม บ่าวทอง พ่อเฒ่าแก้ว ในขณะที่ทวดเรื่องเดินทางรับเล่นโนรา ก็ไปมีลูกสาวที่เกิดกับเมียที่อยู่กงหราตามมาด้วย ช ได้มาอยู่กับทวดแดง อาศัยอยู่ที่บ้านนาลิกจนแต่งงาน มีลูกมีเต้า ไม่กลับไปกงหราอีกเลย และเมื่อทวดเรื่องกลับไปบ้านเดิมที่พัทลุง ไปถึงกงหราอยู่ได้เดือนเดียว ได้เสียชีวิตลง ภายหลังทวดแดงแต่งงานใหม่ มีลูกขึ้นอีก ส่วนน้ำสาวนางนุ้ยลูกยาดำ มีลูกคนแรกคือหลวงแดง แต่ไม่มีใครรู้ว่าพ่อของหลวงแดงเป็นใคร ไม่นานน้ำสาวนางนุ้ยได้แต่งงานใหม่กับพ่อเฒ่าไข่ มีลูกๆ อีกสี่คนกันอีก เหมือนที่ทวดเล็กเล่าว่า “คนแต่แรกก็พันนั้นหรือแหละ นี่แม่หม้ายโน้นพ่อหม้ายก็มาอยู่กันหรือแหละ คนแต่แรกเค้าก็ไหว้กัน หมากสักซันแล้วคนแก่ก็เข้าไปนั่งเท่านั้นแหละ อยู่กันได้นานจนได้ลูกได้เต้า”

ผู้เขียนเห็นว่า สถานะหญิงชายในชนบทยุคย่าดำและทวดคล้อยนั้น น่าจะอยู่ไกลจากการควบคุมของอำนาจชนชั้นปกครอง แนวคิดเรื่องผัวเดียวเมียเดียวยังไม่ได้ถูกนำเข้ามาจากผู้ปกครอง รวมถึงพุทธศาสนาที่ชนชั้นปกครองยังไม่ได้นำมาใช้ควบคุมความประพฤติของผู้คนในเวลานั้น และชาวบ้านยังคงคุ้นเคยผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การเคารพบูชาผีตายาย การเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การใช้คาถาเวทมนตร์ป้องกันอันตราย และงานที่ทำส่วนใหญ่เป็นงานในไร่นา ไม่ได้มีความซับซ้อนใดมาก หญิงชายช่วยกันทำ และการเลี้ยงดูเด็กยังช่วยเหลือกันภายในเครือญาติ ความแตกต่างในบทบาทหญิงชายยังไม่ชัดเจนมากเท่าในยุคต่อๆ มา

การออกจากบ้านเพื่อไปบวชชี่ ปฏิบัติธรรมของแม่เฒ่า หรือการออกไปในฐานะปัจเจกของผู้หญิง เรื่องนี้แม่เฒ่าไม่สามารถอ้างแก่ครอบครัวได้ว่า เป็นความพึงพอใจเฉพาะของแม่เฒ่า ทำให้ไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะยุติพันธะความเป็นแม่และเป็นเมียไปได้ แม่ผู้เขียนเล่าว่า “แม่เฒ่าเคยไปหาแม่ที่จังหวัดสตูลตอนที่บวชชี่นุ่งขาวห่มขาวอยู่ ไปพูดคุยปรึกษาแม่ในฐานะลูกสาวคนโตว่า แม่เฒ่าอยากจะทำบวชชี่ไปตลอดชีวิตจะดีหรือไม่ เพราะรู้สึกสงบดี” พ่อเฒ่าเองก็เข้าใจในเรื่องนี้ว่า “คนแต่แรกไปวัดกันแหละแปดคำไปรับศีลกัน อีต้องไปทุกวันพระ ภูไม่ไปแต่ว่าห่างๆ เวลาในพรรษาอีต้องไปทุกคืน ไปสวดมนตร์” พ่อเฒ่าเองไม่ได้หวังดีเรื่องแม่เฒ่าจะตัดสินใจบวชชี่นานเพียงใด และก่อนที่จะตัดสินใจใดๆ แม่เฒ่านั่งรถประจำทางจากบ้านคูไปหาแม่ผู้เขียนถึงจังหวัดสตูล เพื่อพูดคุยถึงเรื่องบวชชี่ตลอดไป แต่หลังจากได้คุยกัน ทำให้แม่เฒ่าตัดสินใจเลือกกลับมาดูแลรับผิดชอบครอบครัวเหมือนเดิม และเมื่อแม่ได้คุยกับผู้เขียนขณะทำวิทยานิพนธ์

แม่กล่าวด้วยความเสียใจและเสียตายเป็นไม่ได้ถามความปรารถนาของแม่แต่อย่างละเอียดในวันนั้น ทำให้ไม่เข้าใจความต้องการของแม่แต่ในฐานะผู้หญิงคนหนึ่งที่อยู่ปฏิบัติธรรม ในขณะที่แม่ผู้เขียน เพียงคิดว่า เมื่อผู้หญิงมีครอบครัวมีสามีก็ต้องทำหน้าที่ดูแลให้ดี โดยไม่ได้คิดว่า ผู้หญิงก็มีตัวตน และมีหลายบทบาท หรือมีความเป็นปัจเจกได้

เนื่องจากความคิดและการดำเนินชีวิตในคนรุ่นแม่ของผู้เขียน ได้รับการอบรมสั่งสอนจากโรงเรียนตั้งแต่ชั้นประถมจนถึงมัธยมราวปีพ.ศ.2494-2507 มีการอบรมกลุ่มเกลาทางสังคม มีการให้ความรู้ในเรื่องบทบาทเพศภาวะ หรือ บทบาทหญิงชายอันเป็นผลมาจากอุดมการณ์เรื่องผู้หญิงและผู้ชายตามสภาพสังคมขณะนั้น ในลักษณะที่ว่า ผู้หญิงเป็นแม่ที่ดีของลูก เป็นภรรยาที่ดีของสามี หรือแหวนจะสวยก็เพราะหัว หัวจะดีก็เพราะเมีย ผู้หญิงในฐานะเมียน่าจะถูกคาดหวังมากขึ้นในครอบครัว รวมทั้งอิทธิพลความคิดเกี่ยวกับกฎหมายระบบฟัวเดียวเมียเดียวขยายเข้าสู่ชนบทมากขึ้นแล้ว ถ้าผู้หญิงคนใดอยู่นอกกรอบที่กล่าวไว้นี้ ก็อาจไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้หญิงที่ดีได้ เหมือนในสมัยจอมพลแปลกที่เชิดชูผู้หญิงและสนับสนุนให้รัฐส่งเสริมสถานภาพของผู้หญิงในฐานะแม่และเมีย ตัวตนของแม่แต่่าจึงถูกละเลยในฐานะบทบาทผู้หญิงที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมดั้งเดิม หรือผู้หญิงที่ต้องการบวชเพื่อเข้าถึงธรรมชั้นสูง เพราะเป็นบทบาทที่นอกเหนือการเป็นแม่และเมีย ผู้เขียนเห็นว่า ความหมายของการเป็นแม่และเมียในสมัยย่าดำหรือทวดคล้อย น่าจะแตกต่างจากความหมายการเป็นแม่และเมียในยุคแม่แต่่า และแม่ของผู้เขียนก็เป็นได้ ถ้าพิจารณาในรายละเอียดที่ได้กล่าวมาตั้งแต่ต้น เพราะ “แม่” ในยุคย่าดำไม่จำเป็นจะต้องมีผู้ชายหรือพ่อของลูกในท้องมาช่วยรับรองการเป็นแม่อีกที เนื่องจากผู้หญิงหรือแม่นั้น มีความผูกพันอย่างเหนียวแน่นในระบบเครือญาติเป็นครอบครัวขยายมากกว่าครอบครัวที่มีเพียงพ่อแม่และลูก ตามแบบแผนของระบบฟัวเดียวเมียเดียว (ดร.ณิตินันท์วิมานนท์, 2541, น. 45) หลังเปลี่ยนการปกครองเป็นประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ผู้หญิงไทยได้รับทั้งสิทธิออกเสียงเลือกตั้งและกฎหมายฟัวเดียวเมียเดียวไปโดยอัตโนมัติตามไปด้วย

อำนาจความเจ็บป่วยของแม่แต่่า

ทวดเล็กซึ่งเป็นน้ำสะกัแม่แต่่า เคยได้ฟังแม่แต่่าพูดถึงเรื่องความเจ็บป่วยเข็ดเมื่อของแกไว้ว่า “แหล่งว่าเจ็บ มันไม่บายพันนั้นพันนี้ เรื่องพันอื่นไม่ ว่าเราเจ็บพันนี้ไม่ใครพา ลูกยังลุย (มีลูกมาก) แต่พอเขาจะพา มันไม่ไป ค่อยไปเล่า(รอก่อน) เจ็บไม่รู้ว่าเป็นอะไร” ทวดเล็กเล่าว่า

แม่เฒ่าไปพูดให้ฟังทำนองว่า แกเจ็บ เช็ดเมื่อย ไม่สบายเนื้อตัว แต่ไม่มีลูกๆ คนไหนพาไปหาหมอ ทั้งที่มีลูกอยู่หลายคน ทวดเล็กเล่าต่อว่า พอเอาเข้าจริงๆ ลูกจะพาไปรักษา แม่เฒ่ากลับไม่ไปเอง บอกรีบออกไปก่อน ค่อยไปหาหมอคราวหน้าเสียอีก

ผู้เขียนจำได้ว่า ทุกครั้งที่กลับไปบ้านแม่เฒ่า ได้ยินแสบ่นเรื่องเช็ดเมื่อยเนื้อตัวให้ฟัง เป็นประจำ บางครั้งก็ขอให้ผู้เขียนขึ้นเหยียบตัว หรือใช้เท้ากดลงไปที่ยอง ได้ยินเสียงลมถูกขับ จากห้องออกมาทางปาก เสียงดังเป็นจังหวะเดียวกับที่เท้าของผู้เขียนกดลงบนที่ยอง ในเวลานั้น ผู้เขียนคิดเอาเองว่าเป็นเพราะแม่เฒ่าไม่ค่อยกินอาหาร โดยเฉพาะอาหารเช้า น่าจะท้องว่าง ในแต่ละวันส่วนใหญ่เห็นนั่งกินแต่หมาก ในที่ยองจึงน่าจะมีลมอยู่มาก แม่เฒ่าเริ่มกินหมากมา ตั้งแต่ออกจากโรงเรียน อายุราวเก้าหรือสิบปี แม่เฒ่ากินหมากมาตลอด คนในครอบครัวไม่ค่อยมีใครเข้าใจอาการเจ็บป่วยของแม่เฒ่ากันมากนัก รับรู้กันแต่เพียงว่า ต้องไปหาหมอยาหมากิน ไปหาทั้งหมอแผนปัจจุบันและหมอฟันบ้าน ซึ่งมักได้รับการบอกเล่าจากญาติๆ และเพื่อนบ้านมา อีกที่ว่า หมอที่ไหนรักษาดี รักษาเก่ง แม่เฒ่าก็จะไป ถึงแม้ไปคนเดียวก็จะถามทางไปจนได้

ความเชื่อของแม่เฒ่าที่มีผลต่อความเจ็บป่วยในร่างกายและคนในบ้านนี้เป็นสาเหตุ ทำให้ต้องโค่นต้นมะขามต้นที่อยู่ใกล้ครัวซึ่งปลูกไว้นานแล้ว เพราะแม่เฒ่าไปถามหมอดู ทำไมทวด คล้อยกับแม่เฒ่าถึงเจ็บป่วยไม่สบายกัน หมอพื้นบ้านคนนั้น อ้างว่าเป็นเพราะมะขามต้นที่ปลูก ไว้ใกล้ครัวต้นนั้น มาเบียดทำให้เกิดสิ่งไม่ดีแก่คนในบ้านทำให้เจ็บป่วย ต้องโค่นทิ้งเพราะ ไม่ดี ผู้เขียนเองก็เพิ่งจะรู้เหตุผลว่าทำไมต้นมะขามถึงถูกตัดไป หลังจากได้ฟังแม่เฒ่า ขณะทำวิทยานิพนธ์นี้เอง ผู้เขียนจำได้ว่าเมื่อก่อนเมื่อก่อนมีครัวไม้ไผ่วางไว้ได้โคนต้นมะขาม มะขามต้นต้นนั้นมีฝักใหญ่ใหญ่เนื้อมาก รสเปรี้ยวจัด และเป็นพันธุ์ที่หายาก ยามใดที่นึกอยาก กินของเปรี้ยว น้ำๆ ของผู้เขียนจะทำน้ำปลาหวานมาหนึ่งถ้วย แล้วขอย(สอย)เอาลูกมะขามลงมา ผาน(ตัด)เป็นแผ่นบางๆ ใส่ลงในน้ำปลาหวาน น้ำหวานตักกินกันอย่างเอร็ดอร่อย รสชาติทั้ง เปรี้ยวหวานเค็มเผ็ด ถูกปากทีเดียว หลังนั่งรับลมเย็นๆ พัดโชย น้ำหวานพาลซี้เกียจพากันนอนได้ ต้นมะขามต้นนั้น นอนดมกลิ่นเคยกันกลิ่นกะปิ น้ำปลาหวานไปด้วย ทวดคล้อยมักเก็บเอาลูกมา ทำมะขามเปียก เอาไปขายที่ตลาดได้สตาจมาไม่น้อย ภายหลังต้นมะขามต้นนั้นถูกโค่นลงมา เนื้อไม้บางส่วนเอามาทำเขียง แม่ผู้เขียนรู้สึกเสียดายมะขามต้นนี้มาก ที่ต้องถูกโค่นไป

แม่เฒ่ามักบ่นว่าตนเองเป็นโรค แต่ไม่รู้ว่าเป็นโรคอะไร มีอาการเช็ดเมื่อย รักษาก็ไม่หาย หมอให้ยามากิน ไปหาหมอคลินิกที่หาดใหญ่และแม่เฒ่าเคยกินยาจากโรงพยาบาล รับประทานมา กินที่บ้าน แต่ก็แพ้ยาเสียอีกพองไปหมดทั้งตัว อาการเช็ดเมื่อยของแม่เฒ่าตอนนั้นเป็นๆ หายๆ ส่วนมากไปรักษาที่หมอฟันบ้าน เมื่อใดที่รู้สึกเจ็บในร่างกายปวดเมื่อยขึ้นมาถึงจะไปหาหมอ

แม่เฒ่าเคยรักษาอยู่กับทวดงูหรือเรียกอีกชื่อ่ว่าทวดเจ็ดบองเป็นการเข้าทรงรักษา แม่เฒ่าเล่าอาการให้ทวดในร่างคนทรงฟัง ว่าถูกของถูกคนทำ แก่เหมยที่บนบานไว้แล้วแต่ก็ไม่หาย แก่อุบาทว์เอาพระมาสวดที่บ้านและสวดที่ต้นไม้ตรงที่ถูกฟ้าผ่า ตั้งของเช่นไหว้ให้ผีกิน แต่ก็ยังไม่ขาด เพราะคนในบ้านคือตัวแม่เฒ่าเองยังไม่สบายมีอาการเข็ดเมื่อยทั่วทั้งร่างกาย ซึ่งยังคงไม่หาย

ผู้เขียนเชื่อว่าความเจ็บป่วยของแม่เฒ่าน่าจะมีสาเหตุการที่ต้องตั้งท้องและคลอดลูกหลายคนประกอบกับการทำงานหนักในไร่นาและไม่มีเวลาพักผ่อน เพราะต้องกลับบ้านมาดูแลลูกๆ แต่ในความเชื่อของแม่เฒ่าความเจ็บป่วยของแม่เฒ่า ยังเกี่ยวข้องกับธรรมชาติแวดล้อมที่เกิดขึ้นด้วย เช่น ฟ้าผ่า แม่เฒ่าเชื่อว่าทุกครั้งที่เกิดฟ้าผ่าในที่ดินของตน จะต้องมีการแก้อุบาทว์ มีความเชื่อที่ต้องแก้อุบาทว์ ซึ่งชาวบ้านคนอื่นๆ ก็ทำเหมือนกัน

เงินส่วนใหญ่ของแม่เฒ่าถูกนำไปใช้รักษาอาการเจ็บป่วยนี้มาก พ่อเฒ่าและแม่ผู้เขียนทราบในเรื่องนี้ดี บางครั้งแม้ว่าในบ้านไม่มีเงินเหลืออยู่เลย แต่แม่เฒ่าก็จะหยิบยืมเงินจากน้ำสะไ้หรือญาติสนิทไปก่อน แล้วใช้เงินคืนให้ทีหลัง มีหลายครั้งที่พ่อเฒ่าไม่เข้าใจและไม่พอใจ จึงมักพูดคำในเรื่องที่แม่เฒ่าไปรักษาตัว ว่าถูกเขาหลอกเสียมากกว่า แล้วมักมองว่าแม่เฒ่าไปหรือเป็นคนชื้อ ซึ่งลูกๆ เองก็ไม่เข้าใจไปด้วย พ่อเฒ่าว่าแม่เฒ่าไม่รวยก็เพราะว่า “มันไปนั่นแหละ มันชื้อแม่เฒ่าถ้าเป็นคนเนียน ประหยัด รวยเสียนาน รวยเสียแรกสาว นี่เบี้ยได้แต่แรกกูทำงานจ้างทำไร่ๆ ได้เบี้ยอยู่ที่มันเพล(ทั้งหมด) ที่นั่นมันทำบุญมันก็ทำแข็ง(ทำบุญมาก)ทำบุญแบบเดียวกับอ๊ะฉะ ลูกสาวคนที่เป็นหมอดู แม่เฒ่าเวลาทำบุญก็ไปถือศีล บวชชี แต่งงานแล้วได้ลูกแล้ว มิ่ง(ผู้เขียน)ก็เกิดแล้ว บวชชี มิ่งก็จำได้ใช้มัยตอนทีแม่เฒ่ามิ่งบวชชี บวชชีนาสี่ทองนี้แหละ บวชอยู่เดือนเดียว”

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม่เฒ่า เมื่อหมดภาระหน้าที่ดูแลลูกเต้าแล้ว ได้ออกไปนอกพื้นที่ส่วนตัวหรืออาณาบริเวณของบ้าน ในบางครั้งได้ทำผ่านข้ออ้างความเจ็บปวดหรือความทุกข์ยาก (affliction) อันเกี่ยวเนื่องในเรื่องความเป็นแม่ การเป็นแรงงานสำคัญในครัวเรือน เช่น ความทุกข์อันเกิดจากการคลอดลูก ความปวดเมื่อยจากการทำงานหนักในไร่นา เป็นต้น ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม แต่การอ้างเหตุผลดังกล่าวก็เป็นช่องทางที่ผู้หญิงได้ออกสู่พื้นที่สาธารณะหรือสังคมข้างนอกอย่างไม่รู้สึกผิด (guilty) เป็นการปลดตัวเองออกจากภาวะของครอบครัวไว้ชั่วคราว ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับที่ ปรานี วงษ์เทศ (2550, น. 7) ได้กล่าวเอาไว้ว่า ผู้หญิงมีพื้นที่ที่จะหลบหนีจากความทุกข์ยาก และความเครียดด้วยการเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาความเชื่อของพื้นเมือง

การโต้แย้งของพ่อเฒ่า ซึ่งไม่ได้บอกปากห้ามแม่เฒ่าไปตรงๆ เรื่องการไปรักษาตัว แต่กล่าวว่าแม่เฒ่าเป็นคนชื้อ เพราะถูกหมอพื้นบ้านหลอกเอาเงินได้ง่าย หรือการเป็นคนชื้อ ถูกหลอกให้ทำบุญทีละมากๆ ผู้เขียนเห็นว่า เป็นประเด็นที่น่าจะมาจาก การมองแบบผู้ชาย เช่นเดียวกับที่ เดอโบวัวร์ (De Beauvoir, 1989 อ้างถึงใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545, น.43-47) นักสตรีนิยมชาวฝรั่งเศสได้เสนอไว้ในหนังสือ The Second Sex ว่าการทำให้อู๋หญิงไปอยู่ในฐานะที่เป็นผู้อื่น (the Other) โดยผู้ชายกำหนดให้ตัวเองเป็นองค์ประธาน มีความสามารถอยู่เหนือ ประสบการณ์และความรู้ มีอิสระ ในขณะที่สภาพทางสรีระของอู๋หญิงนำมาซึ่งความทุกข์ยาก ต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นประจำเดือน การตั้งท้อง การให้กำเนิด การให้นมลูก หรือภาวะการหมดประจำเดือน (menopause) ทำให้เกิดความเจ็บปวดทรมานแก่อู๋หญิง รวมถึงภาวะที่อู๋หญิงต้องแบกรับภาระในการดูแลครอบครัว ซึ่งทำให้มีความจำกัดในการดำเนิน ชีวิตในฐานะปัจเจก ซิโมนเห็นว่าไม่ควรพิจารณาข้อเท็จจริงทางชีวะอย่างโดดๆ แต่ควรมองใน บริบททางสังคม เศรษฐกิจและจิตวิทยาที่แท้จริง เพราะความทุกข์ยากของอู๋หญิงหรือความเป็น ผู้อื่นของอู๋หญิง ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะอู๋หญิงแตกต่างทางร่างกายจากผู้ชาย แต่เพราะสภาพการณ์ ทางสังคมทำให้เป็น

ในขณะที่ ฟรอยด์ (Freud อ้างถึงใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545, น.138-154) อธิบายเรื่อง ความเจ็บปวดทุกข์ยากของอู๋หญิงไว้เพียงว่า อาการของพวกเธอ ความไม่พึงพอใจ ของพวกเธอ เป็นเรื่องส่วนบุคคลเท่านั้น การกล่าวของฟรอยด์โดยไม่ได้คำนึงถึงความสัมพันธ์ใน ด้านสังคมวัฒนธรรมผลก็คือ โดยภาพรวมแล้วเป็นการเอาอู๋หญิงไปจำนนต่อวาทกรรมครอบงำ ของพ่อต่อภรรยาของพ่อ และทำให้ความต้องการของอู๋หญิงเงียบเสียงลง ผู้เขียนเห็นว่า ในกรณีของแม่เฒ่าได้ใช้ความเจ็บปวดทางร่างกายเป็นข้อต่อรองกับครอบครัว โดยเชื่อมโยงกับ การยอมรับความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน ว่าความเจ็บป่วยเกิดขึ้นเพราะเป็นความต้องการของตายายที่ให้ลูกหลานเป็นคนทรงของสายตระกูล หรือสืบเชื้อสายโนราและเมื่อลูกหลานเพิกเฉยไม่ เคารพบูชา ไม่เซ่นไหว้ ก็จะได้รับโทษจากตายายและครุหมอโนราด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ทำให้เจ็บป่วยเรียกว่า “ครุหมออย่าง” หรือ “ตายายอย่าง” เหมือนที่แม่เฒ่าเจ็บป่วย รักษา อย่างไรก็ไม่หายสักที หมอก็วินิจฉัยไม่ได้ว่าป่วยเป็นโรคอะไร แต่อาการคือเซ็ดเมื่อยไปทั้งตัว เข้าลักษณะของการถูกตายายอย่าง หาใช่เป็นเรื่องของอู๋หญิงหรือแม่เฒ่าเพียงเท่านั้น และเมื่อ ชุมชนยังผูกพันอยู่กับความเชื่อของวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่น การผูกโยงความเจ็บป่วย ของแม่เฒ่าเข้ากับระบบความเชื่อของชุมชน น่าจะได้รับการยอมรับ รวมถึงได้อภิสิทธิ์ในการ เยียวยารักษาความเจ็บป่วยจากครอบครัวและเครือญาติที่เกี่ยวข้องพันมากกว่าเรื่องส่วนบุคคล และ

อาจเข้าถึงอำนาจในการร้องขอเพื่อการแก้ไข การรักษา เนื่องจากความเจ็บป่วยของแม่แต่นั้น มิใช่เป็นเรื่องส่วนตัวหรือความเป็นหญิงชายเท่านั้น แต่มีความสัมพันธ์ผูกโยงทั้งในด้านครอบครัว เครือญาติและชุมชนอีกด้วย

ความเชื่อในโรจโรค

การเจ็บป่วยในลักษณะของตายายอย่างหรือครุหมอย่าง (ไซ่ “โนโรจโรค,” ออนไลน์, 2550) การแก้ทำได้ด้วยการบนบานบวงสรวง จากความเชื่อนี้ ทำให้เกิดพิธีกรรมโนโรจโรค ซึ่งในพิธีนี้มีการเชิญครุหมอนโรจหรือตายายโนโรจเข้าทรงรับเครื่องสังเวย และมีการรำถวายครุ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ การรำโนโรจและการประกอบพิธีกรรมโนโรจโรคจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อไสยศาสตร์ เช่น เวทย์มนตร์คาถา การทำและป้องกันคุณไสย เชื่อเรื่องเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อเรื่องโชคลางและอำนาจเร้นลับในขณะที่ทำพิธีโนโรจโรค เช่น เชื่อว่าสามารถติดต่อควบคุมวิญญาณต่าง ๆ ได้ ความเชื่อเรื่องแก้บนชาวบ้านเชื่อว่า การบนและการแก้บนครุหมอนโรจหรือตายายโนโรจ จะทำให้ตนเองได้รับความช่วยเหลือในสิ่งที่ปรารถนา และพ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อนต่าง ๆ การบนบานและการแก้บนมีทั้งเกิดจากความต้องการให้ครุหมอนโรจหรือตายายโนโรจช่วยเหลือ เช่น บนให้มีงานทำ เข้าศึกษาต่อในระดับสูงได้ หายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น และบนเพราะถูกครุหมอนโรจลงโทษด้วยสาเหตุต่าง ๆ เช่น ลูกหลานเพิกเฉยไม่เคารพนับถือ ต้องการให้ ลูกหลานรำโนโรจ หรือเป็นร่างทรง เป็นต้น สำหรับความเชื่อเรื่องการรักษาอาการป่วยไข้ ชาวบ้านและคณะโนโรจเชื่อว่าครุหมอนโรจและพิธีกรรมโนโรจโรคสามารถรักษาอาการป่วยไข้ที่มาจากความผิดปกติของร่างกายหรือโรคภัยที่เกิดจากการกระทำของครุหมอนโรจ ด้วยการบนบาน การรักษาทางยาหรือเวทย์มนตร์คาถาโดยผ่านโนโรจหรือคนทรงครุหมอนโรจ

เวลเลฮันและคณะ (Whelehan, 1988 อ้างถึงใน ปราณี วงษ์เทศ, 2550, น. 6) พบว่า เหตุที่ผู้หญิงมีความสนใจเข้าร่วมพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องการรักษา ก็เพราะผู้หญิงในฐานะของผู้ให้กำเนิดที่ต้องสัมพันธ์กับสุขภาพ การเลี้ยงดูเด็ก และเป็นผู้รักษาเยียวยาให้สมาชิกในครอบครัวอย่างไม่เป็นทางการ และด้วยสถานภาพที่เป็นรอง ภายใต้อำนาจทางเพศที่ไม่เท่าเทียมกันของหญิงชาย ทำให้ผู้หญิงมีความทุกข์มากกว่าชาย เช่น การปวดหัวเวียนศีรษะ ความเครียดที่รักษาไม่ได้ด้วยยา ในบางสังคมยังมีความเชื่อที่ห้ามผู้หญิงกินอาหารที่มีประโยชน์ ได้แก่ เนื้อไก่หรือเนื้อสัตว์อื่นๆ ระวังมีรอบเดือนหรือท้อง จึงทำให้มีผลต่อสุขภาพได้ ผู้หญิงบางสังคมถูกบังคับให้แต่งงานเร็ว ส่งผลให้อาจมีปัญหาเรื่อง

การแท้งบุตร การท้อง คลอด และโรคภัยที่ตามมาหลังการคลอด อาจกล่าวได้ว่า สังคมในระบบ ปิตาธิปไตย(Patriarchy) มีส่วนทำให้ผู้หญิงเจ็บป่วยด้วย ซึ่งเป็นผลมาจากความไม่พอใจต่อชีวิต ของตนเอง ผู้หญิงจะได้รับการตอบสนองดีกว่า เมื่อบอกว่ามีปัญหาที่เกิดจากสุขภาพ แทนการยอมรับว่ามีความขัดแย้งในครอบครัวมีผู้หญิงจำนวนมากที่ทำงานหนักจนเครียดและ ป่วย เราจึงพบผู้หญิงไม่น้อยที่กลายเป็นคนทรงหลังอาการเจ็บป่วยที่ยาวนาน

อำนาจผู้หญิงคนทรง

ช่วงแรกของการเรียนรู้การเป็นคนทรง แม่เฒ่าเข้าไปนั่งในโรงพิธีหลายครั้ง ในการเล่น โนราโรงครูของน้ำสาวนางนุ้ยและน้ำสาวดำ แต่มักถูกทัดทานจากพ่อเฒ่าแก้ว สามีซึ่งไม่ยอมให้ เข้าไป ทุกครั้งที่มีการเล่นโนราโรงครูที่บ้านนาลิก แม่เฒ่าถูกเรียกกลับเข้าบ้านในทุกครั้ง เพราะพ่อเฒ่าไม่ชอบให้แม่เฒ่าเป็นคนทรง แต่ญาติผู้หญิงฝ่ายแม่เฒ่าเรียกให้เข้าไปนั่งจนได้ อันเป็นผลจากความสัมพันธ์ที่สนิทสนมในเครือญาติ มีความแนบแน่นเหนือกว่า ทำให้พ่อเฒ่า ในฐานะสามีต้องยินยอมโอนอ่อนให้ในที่สุด การเข้าทรงในพิธีโนราโรงครู เป็นการแสดงออกถึง ความเชื่อในเรื่องผีวิญญาณของตายายและครูหมอโนรา การดำรงอยู่ของพลังศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจ ต่อชีวิตของลูกหลาน เป็นพิธีกรรมการติดต่อสื่อสาร แก่บน เช่น ไหว้ บูชา แก่ตายายและครูหมอ โนราที่ได้ช่วยดูแลรักษาลูกหลานให้มีชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข ปลูกพืชผลอุดมสมบูรณ์ ลูกหลานในบ้าน ไม่เจ็บไม่ไข้

ในการเรียนรู้การเข้าทรงของแม่เฒ่าเริ่มต้นจากการเข้าร่วมในพิธีโนราโรงครูของ น้ำสาวดำ และน้ำสาวนางนุ้ย เป็นการเรียนรู้การเป็นคนทรงภายในเครือญาติที่สนิทชิดเชื้อกันเอง จึงน่าจะมีความอบอุ่นใจ และสนุกสนานเพลิดเพลิน เพราะแม่เฒ่าได้แสดงออกไปพร้อมๆ กับ น้ำสาวทั้งสองคน ได้ลุกขึ้นรำยรำ โยกย้ายตัวไปตามจังหวะเสียงดนตรีเสียงปี่ ได้เปล่งเสียง พุดออกมา ทำไปตามเสียงตามลีลาของครูหมอและตายายที่มาจับลง ได้เรียนรู้ตัวตนของครูหมอ และตายายที่มาเข้าทรง รู้สึกได้ถึงพลังศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นในตัวตน

พ่อเฒ่าเล่าว่า “น้ำสาวนางนุ้ยเป็นคนทรงเหมือนกัน ก่อนที่แก่อีตายหกเจ็ดปี น้ำสาว นางนุ้ยเค้าเล่นโนราโรงครู อีต้องไปเป็นคนทรงคล้อย(ด้วย) เค้าตายายเดียวกันแหละ เค้าพี่น้องกัน อีต้องกับน้ำสาวนางนุ้ย อีต้องไปลงคล้อย น้ำสาวนางนุ้ยแกเล่นอยู่สองสามปีเหมือนกัน แต่ว่าเราไม่รู้เวลาเค้าเล่นปีอื่นๆ”

ทุกครั้งที่มีการเล่นโนราโรงครู ทั้งนำสาวนางนุ้ย นำสาวดำและแม่เฒ่า ผู้หญิง ทั้งสามคน ซึ่งมีสายสัมพันธ์จากการมีสายรากหรือเถือกเถาเดียวกัน ก็จะเข้าไปช่วยทรง เนื่องจาก มีตายายเดียวกัน เวลาจับลงหรือเข้าทรงก็ทำกันในเครือญาติตัวเอง ในขณะที่นำสาวนางนุ้ย เป็นเจ้าภาพงาน แม่เฒ่าและนำสาวดำไปช่วยทรงด้วย เมื่อนำสาวดำเล่นก็มีนำสาวนางนุ้ยและ แม่เฒ่าไปเป็นคนทรงให้ เช่นเดียวกันเมื่อแม่เฒ่าเป็นเจ้าภาพเล่นโนราโรงครู มีทั้งนำสาวนางนุ้ย บ่าวหว่างลูกชายแกลมาช่วย เป็นการให้ความสำคัญในการอยู่ร่วมกันภายใต้ระบบความสัมพันธ์ เครือญาติ ที่มีตายายหรือสายรากเดียวกัน

พ่อเฒ่าเล่าถึงสายสัมพันธ์คนทรงในเครือญาติเดียวกันว่า “ใครเล่นโนราโรงครู ตายายใคร พี่น้องยังไปนั่งแหละ โนราเชื้อให้เข้าไปนั่งที่โรงโนราหรือในริน(บ้าน)ก็ได้ตามใจ ครู หมออีต้องกับนำสาวนางนุ้ยก็ครูหมอดีด้วยกัน ของเรา(ฝ่ายพ่อเฒ่า)ไม่พักเล่นหรือกโนราโรงครู ฝ่ายพ่อเฒ่าไม่ เค้าไม่เล่นโนราโรงครู ใ้ฉันเล่นโนราโรงครูนี้คนเค้ามารับ(มีคนมาจ้างคณะโนรา) คนนอกไปรับ ที่เค้าบนนั้นแหละที่มารับ บนว่าอย่าเจ็บบางคนก็หาย บางคนก็ไม่ บางคนเสียเงิน เปล่าๆตั้งสี่พันห้าพัน ตั้งหมื่นหนึ่งก็ยังมี รับโนราแล้ว ครูหมอนโนราลงไม่ลงโนรามันเอาเบี้ย ตายาย ลงไม่ลงก็เอา ไม่ตายายลงก็เอา ถ้าวันเสาร์ก็เลิกแล้ว ที่บ้านเล่นครบสามหนแล้ว”

ความไม่พึงพอใจของพ่อเฒ่า เพราะไม่ต้องการให้แม่เฒ่าเป็นคนทรงในการเล่นโนรา โรงครูน่าจะมีความสำคัญ ตั้งแต่แม่เฒ่าคลอดแม่ผู้เขียนพอรู้เดินเตาะเตะ ญาติผู้หญิงฝ่ายแม่เฒ่า พยายามให้เป็นคนทรง และชีวิตพ่อเฒ่าเห็นคนทรงผู้หญิงเล่นในพิธีโนราโรงครู ที่เห็นชัดๆ นั้นมีเพียงสามคนที่บ้านนาถึก คือ นำสาวนางนุ้ย นำสาวดำและแม่เฒ่าก็มั่งต้อง ผู้หญิงทั้งสามคน นี้มีความเกี่ยวพันกัน และเมื่อสาวย่านไปมีตายายเดียวกัน การได้มาอยู่ด้วยกัน น่าจะเป็น การส่งผ่านความรู้ เรื่องราวประสบการณ์ชีวิตผู้หญิงระหว่างกัน และจากการสอบถาม พบว่าใน บ้านนาถึกมี แม่เฒ่าเจียน อายุ 60 ปี และแม่เฒ่าเพ็ญ อายุราว 70 ปีกว่า ที่ยังเป็นคนทรง แต่คนละสายตระกูลกัน พ่อเฒ่าจึงไม่นับรวม เพราะไม่ใช่ตายายเดียวกัน และที่หน้าอำเภอรัตนภูมิก็ มี แม่เฒ่าจบที่บ้านกันใหญ่ และแม่เฒ่าจัดที่บ้านคลองเดียน ซึ่งเคยทำพิธีสืบเชื้อไปเมื่อ ปีพ.ศ.2549 แต่หากคนลงไม่ได้ ไม่มีการเข้าทรงหรือจับลงเกิดขึ้นในลูกหลานที่มีเชื้อเลยต้องรอคน ทรงของสายตระกูลคนใหม่ไปอีก

เมื่อมีการรวมกลุ่มกันขึ้นของผู้หญิงคนทรง ในที่นี้คือ แม่เฒ่าก็มั่งต้อง นำสาวนางนุ้ย และนำสาวดำ การรวมกันอาจทำให้คนที่อยู่รอบข้าง รู้สึกได้ถึงพลังของกลุ่ม ในโรงพิธีโนราโรงครู และในขณะที่ความรู้สึกเดิมของพ่อเฒ่าไม่ต้องการให้แม่เฒ่าเป็นคนทรง ไม่ต้องการให้ร่วมใน พิธีกรรมอยู่แล้ว น่าจะทำให้เกิดความรู้สึกต่อต้านขึ้นมาบ้าง และในวันที่เล่นโนราโรงครูเมื่อเกือบ

สามสิบปีที่แล้ว ผู้เขียนจึงได้เห็นการเข้ามาพูดทำทนายของพ่อเฒ่า ทำให้ตายายและครุหมอนโนราไม่พอใจขณะที่เข้าทรงอยู่ บรรยากาศการทำทนายเกิดขึ้นหลายครั้งหลายครา การตีหม้อล้ำยิ่งช่วยให้พ่อเฒ่าพูดมากขึ้น จนแม่ผู้เขียนรู้สึกไม่สบายใจ เมื่อรู้ว่ามิญาติเอาเฒ่ามาให้ เพราะแม่รู้ว่าแม่เฒ่าต้องเหนื่อยมากขึ้น เพราะในการเข้าทรงตายายและครุหมอนโนราต้องใช้พลังมากทีเดียว เนื่องจากมีตายายและครุหมอนโนราจำนวนไม่น้อยที่จะมาจับลงจนครบหมด แล้วยังต้องมาถูกทำทนายจากพ่อเฒ่าอีก

ฝ่ายญาติผู้หญิงของแม่เฒ่านิยมเล่นโนราโรงครูกัน ชาวบ้านที่จะเล่นโนราโรงครูหรือเป็นเจ้าของกิจการได้ คือต้องมีเชื้อสายโนรา มีเชื้อตายาย ซึ่งพิธีกรรมนี้จะถือเอาตายายของตนเป็นหลัก และที่สำคัญคือมีคนทรงในตระกูลของตนเอง ส่วนใหญ่ที่บ้านนาลึกคนทรงมีแต่ผู้หญิง มีลูกชายนำสาวนางนุ้ยคนเดียว คือบ่าวหว่างที่เป็นผู้ชาย แต่ทั้งทวดเล็กและสาวซ้อยหลานที่เคยได้ไปดูในการเล่นโนราโรงครู เห็นการเข้าทรงกันแล้ว กลับเห็นว่า บ่าวหว่างเข้าทรงได้ไม่นานไม่ได้สาระ และไม่ใช่อำนาจเหมือนแม่เฒ่าหรือนำสาวนางนุ้ย คนทรงของตระกูลสามารถติดต่อกับวิญญาณของตายายและครุหมอนโนราได้ ส่วนนายโรงโนรานั้นทางเจ้าภาพหรือคนทรงเป็นคนไปจ้างมาช่วยทำพิธี เพื่อให้พิธีถูกต้องสมบูรณ์ ซึ่งในแถบสงขลา พัทลุงนั้นนายโรงเป็นผู้ชาย แต่นายโรงที่เก่งๆ จะช่วยกาศหรือเชิญให้ตายายและครุหมอนโนรามาลงได้ และสิ่งสำคัญคือทำให้พิธีถูกต้องตามประเพณีโบราณ เพื่อตายายและครุหมอนโนราเกิดความพอใจ ในการทำพิธีกับนหรือการบูชาถวายเครื่องสังเวยแสดงความเคารพนับถือ นายโรงหรือโนราใหญ่บางคนที่มีความรู้หรือเรียนวิชามา เชื่อกันว่ามีอำนาจเร้นลับ รู้คาถาอาคมแก่กล้า สามารถติดต่อกับครุหมอนโนราและวิญญาณที่ล่วงลับไปแล้วได้ การเล่นรำรำโนราในโรงพิธี เชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บหรือขับไล่เคราะห์ต่าง ๆ ได้ โดยอาศัยการปกป้องรักษาจากครุหมอนตายายและจากความเชื่อของคนทรงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งตายายและครุหมอนโนรานี้เอง อาจจะทำให้ว่านอกเหนือนายโรงโนราแล้ว ยังมีผู้หญิงคนทรงหรือแม่เฒ่าอีกหลายคน ที่มีความสามารถในฐานะผู้เชี่ยวชาญ เพราะมีความสัมพันธ์สนิทสนม เป็นเชื้อสาย เป็นลูกหลานของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เดียวกัน

ผู้เขียนเห็นว่าพิธีโนราโรงครูน่าจะมีผลลัพท์คล้ายคลึงกับการประกอบพิธีบูชาผีฟ้าในทางภาคอีสาน คือเป็นพิธีกรรมที่มีผู้หญิงทุกคนที่เป็นผีฟ้า มารวมกันในพิธีมีอาการเหมือนคนเข้าทรงและพอรำไปโดยไม่รู้สึกตัว (ปรานี วงษ์เทศ, 2544, น. 359) ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าผู้หญิงที่เข้าร่วมหรือเป็นคนทรงในพิธี เช่นนำสาวนางนุ้ย นำสาวดำและแม่เฒ่า เป็นผู้หญิงที่ได้ผ่านการมีครอบครัวมาแล้ว มีลูกๆ แล้วถึงจะได้เข้าร่วมในพิธีกรรมได้ ลักษณะของผู้หญิงที่ผ่าน

เข้าสู่ชีวิตครอบครัว ผ่านการให้กำเนิด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นการสังสมประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิง ที่จะช่วยให้บทบาทคนทรงของผู้หญิง ทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ปัจจัยสำคัญอีกประการสำหรับการจัดงานพิธีโนราโรงครู ก็คือเจ้าภาพต้องมีเงิน เพราะการจัดงานมีค่าใช้จ่ายมาก ซึ่งข้อนี้เองที่พ่อเฒ่าผู้เขียนบอกว่า “ของกูๆไม่บนอะไร กูไม่ชอบให้เล่น กูซื้อคร้านเหนื่อยให้เล่น ต้องใช้เงินเยอะ” ทางฝ่ายพ่อเฒ่ามีคนเล่นโนราคือโนราทอง พี่ชายพ่อเฒ่าแต่โนราทองจะไม่ใช่เจ้าภาพเล่นโนราโรงครูเอง แต่ถ้ามีคนมารับหรือมาจ้างถึงจะไปเล่น เพราะไม่ต้องสิ้นเปลืองเสียเงินเสียทอง เช่นเดียวกับที่พ่อเฒ่าไม่ชอบให้แม่เฒ่าเล่น หลังจากย้ายจากบ้านนาลิกมาอยู่ที่บ้านคูแล้ว และผู้เขียนได้ยินจากพ่อเฒ่าว่า คนทรงหรือเจ้าภาพที่จัดงานเล่นโนราโรงครูถ้าทำได้ครบสามครั้งหรือสามหนก็ถือว่าสมบูรณ์แล้ว

น้ำสาวนางนุ้ยนั้นเป็นลูกสาวยาดำ แต่ยาดำไม่เคยพูดถึงพ่อของแกว่าเป็นใคร ยาดำเลี้ยงลูกทั้งสองคนของแกท่ามกลางญาติๆ ในบ้านนาลิก แต่ไม่ปรากฏพ่อของลูกทั้งสอง น้ำสาวนางนุ้ยเป็นหมอดำแย แต่พ่อถึงหน้านาก็ทำนาทำไร่เหมือนกัน แกมีเงินมากเหมือนย่า เพราะมักได้เงินค่าทำคลอดทุกครั้ง ย่าเองทำคลอดจนไม่มีเวลาทำไร่ทำนา น้ำสาวนางนุ้ยมีลูกชายคนแรกคือหลวงแดง แต่ไม่มีใครรู้ว่าพ่อของหลวงแดงเป็นใคร มารุ่นลูกหลานเลยไม่มีใครรู้ ไม่นานแกก็แต่งงานใหม่กับพ่อเฒ่าไซ มีลูกชายติดมาหนึ่งคน และเกิดลูกมาอีกสี่คน แต่ต่อมามีคนพูดกันว่า เงินทองส่วนใหญ่ของน้ำสาวนางนุ้ยที่แกทำไว้ ตกเป็นของลูกชายที่เป็นลูกติดมากับตัวใหม่เสียเกือบหมด แม่ผู้เขียนเล่าว่า หลังจากทวดคล้อยเสียชีวิตไปไม่นาน น้ำสาวนางนุ้ยก็มาเสียชีวิต เป็นช่วงที่ผู้เขียนยังเรียนหนังสืออยู่ที่จังหวัดสตูล

ขอย้อนกลับไปในปีที่แม่ผู้เขียนเพิ่งเกิด หลังแม่เฒ่าคลอดแม่ได้ราวสองเดือน มีไข้หรือใช้ทรพิษระบาดไปทั่วบ้านนาลิก คนตายถึงสิบกว่าคน แม่เฒ่าอุ้มแม่ไปฉีดยัดขึ้นกันเอาไว้ ฉีดทั้งสองคนที่บ้านกำนันบ้านนาสีทอง ตอนนั้นน้องสาวแม่เฒ่าไปเป็นเมียคนที่สองของกำนัน อาศัยอยู่แถวตลาดนาสีทองแล้ว เปิดร้านขายอาหารทั้งคาวหวานอยู่ในตลาด กำนันแกขอยายขึ้นน้องสาวแม่เฒ่า หลังจากทำเรื่องหย่าให้กับสามีคนแรกของยายขึ้นชื่อแจ้ง ไม่มีลูกด้วยกัน เวลานั้นถ้าัวเมียคู่ไหนเลิกกันก็ต้องไปหย่ากันด้วย ตาแจ้งไปได้กับผู้หญิงคนใหม่ กำนันชวนยายขึ้นไปอยู่กับแก ทั้งที่ขณะนั้นตัวแกเองก็มีเมียมีลูกอยู่แล้ว ยายขึ้นกับกำนันมีลูกด้วยกันสี่คน หลังจากนั้นไม่นานแกไม่สบายขึ้นมา มีอาการทางจิต แกเชื่อว่าเมียคนแรกของกำนันทำของไส่ ทำให้ต้องเลิกกับกำนัน แล้วแกมาได้ัวใหม่เป็นช่างเงินทำฟัน กลับมาขออาศัยอยู่กับแม่เฒ่าในบ้านสวน ช่วงที่มาอยู่บ้านแม่เฒ่าจนคลอดลูกนั่นเอง แกป่วยมากขึ้น เริ่มพูดจาไม่รู้เรื่อง จนแม่เฒ่าต้องบนบานให้ตายายและครุหมอโนราช่วยรักษาทำให้หายบ้า และก่อนที่

จะเอาขึ้นรถไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลประจำ แกรู้สึกตัวขึ้นมาเสียก่อน หายกลับมาเป็นคนปกติดี ยายขึ้นอยู่ที่บ้านแม่เฒ่าได้ไม่นานก็ออกไปปลูกบ้านใหม่แถวตลาดนาสีทอง ได้ลูกไว้อีกห้าคน กับสามีช่างทำฟัน

ในปีพ.ศ.2487 เกิดโรคระบาดที่บ้านนาเล็ก พ่อของแม่เฒ่าเสียชีวิตในครั้งนั้นด้วย พ่อเฒ่าเล่าว่า

“พ่อฉันตายเสียเบ้าอีดวงพ่อรู้คลาน เป็นไข้ คนแต่แรกเค้าว่า ใช้น้ำ ใช้นั้นตายขาด (หมด)ถ้าไม่ฉีดยา โบ้(พวก)นาเล็กตายกันสิบห้าคน ติดต่อกัน ญาติพี่น้องพ่อเฒ่าหลาย คนก็ตายกับโรคนั้นเพล ภูเบ้อไปฉีดยา เค้าตายกันแล้วกูยังไม่ฉีดแรกโน้น ที่ว่าไม่ฉีดนั้น กลัวทำงานไม่รอด ที่นั้นแอมรคล้อย(ลูกพี่สาวพ่อเฒ่า)ตาย แม่เฒ่ามึง อีถ้องเล่นไปบอก ฮาบ่าวคล้อยตายแล้ว ที่นั้นกูไม่หาญ(กลัว)หลบรินที่ ฟันไปนาสีทองฉีดยา ไปถึงกำนัน เนียมมาให้ ว่าเฮ้อไม่มา รอให้คนตายก่อนแล้วต่อมาฉีด ถ้าไม่ฉีดยาตายกู แต่อีถ้องฉีด เรียบร้อยแล้ว อีดวงฉีดของเด็ก กำนันเนียมฉีดให้เองหมด ยาของหลวงส่งมาให้ บ่าว ทองก็ฉีด แม่แดงแตกตาไม่ค่อยเห็น ไม่ได้ฉีดพาเล่นแล้ว คล่องแกไม่ตาย”

พ่อของแม่เฒ่าไม่สบายอยู่ก่อนแล้ว ชาวบ้านเขาพูดกันว่า แกบ้า มีคนทำให้บ้าเสีย แกพูดอะไรต่ออะไร แต่ไม่รู้เรื่อง แล้วยังมาเป็นใช้น้ำเข้าอีก แม่เฒ่าเล่าว่า

“...พ่อแกไล่ให้แม่เฒ่าพาอีดวงไปฉีดยา แต่ตัวแกไม่ไป แกคือ ไม่ยอมฉีดยา นี่ถ้าแกไปฉีด ไม่พริบทีเล่า ไม่ตายเสียก่อน นี่แกพอเป็นไข้ขึ้นเม็ดตุ่มเป็นน้ำใส ได้พ่อเฒ่าช่วยไปตัดใบตองมารองให้... พ่อแกนอนเจ็บอยู่น่าสงสาร ตุ่มใสแตกออก เรื่อยๆ นอนปวดอยู่จนแกเสียชีวิต ถึงได้ห้ามพาไปเปลวกันหรรอกแหละ ตอนแรก แกคืออยู่หรรอก แต่เพราะว่าเป็นใช้นั้นแหละ ที่ทำให้แกป่วยไม่สบาย เพ้อๆ”

ผู้เขียนสังเกตว่า ถึงแม้ทวดเล็กเป็นญาติสนิทกัน เป็นน้องสะใภ้ของทวดคล้อย และเป็นหลานของทวดปั้นสามีใหม่ของทวดคล้อยอีกที แต่ในบางเรื่องก็ไม่รู้ละเอียดลึกซึ้งมาก หลังจากที่ถูกเขียนได้ถามเกี่ยวกับเรื่องทวดคล้อย แกเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า

ผู้เขียนฟังว่า เหมือนมีคนมากระโดดใส่แกตอนนอน นรกแล้ว จิตใจไม่ค่อยปกติแล้วต่อมาไม่นาน ก็มาได้กับช่างทำฟันเชื้อสายจีน ยายขึ้นกับผัวใหม่กลับมาขออาศัยอยู่ที่บ้านแม่เฒ่าพักใหญ่ จนคลอดลูกหนึ่งคน อากาศทางจิตหนักขึ้น ทางบ้านจึงตัดสินใจจะส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล สุราษฎร์ธานี แต่แกรู้สึกตัวขึ้นก่อน หายบ้าเสียก่อน เลยไม่ต้องไปรักษา แม่เฒ่าบนเอาไว้ว่า ถ้ายายขึ้นหายบ้าจะเล่นโนราโรงครูให้ตายาย ผัวใหม่ยายขึ้นบอกว่า จะช่วยออกเงินให้ด้วยราวหนึ่งหมื่นบาท แต่พอถึงวันเล่นโนราโรงครูเข้าจริงๆ แกช่วยแม่เฒ่าเป็นเงินสองพันบาทเท่านั้น นับเป็นครั้งที่สองที่แม่เฒ่าเล่นโนราโรงครูที่บ้านตัวเอง เล่นแก่นบให้น้องสาว ส่วนตัวแม่เฒ่าเอง ก็ถูกว่าในทำนองนี้เช่นกัน เพราะตั้งแต่แม่เฒ่าเริ่มป่วยเป็นโรคสมองเสื่อม ไม่มีใครรู้ว่าแม่เฒ่าเป็นโรคนี้ แกเริ่มหลงลืม จำอะไรไม่ได้ แม้แต่พ่อเฒ่าเองยังเข้าใจผิดคิดว่าแม่เฒ่าเริ่มบ้าเหมือนพ่ออัน จนเมื่อลูกๆ พาไปรักษาที่โรงพยาบาลจิตเวชที่สงขลาถึงได้รู้ว่าเป็นอาการของโรคสมองเสื่อม

หลังจากที่แม่เฒ่าย้ายมาอยู่ที่บ้านคุณ โรคเข็ดเมื่อຍก็ยังเป็นอยู่เหมือนเดิม ทางฝ่ายโนราของ พี่ชายพ่อเฒ่า ได้บนบาน ให้แม่เฒ่าหายจากความเข็ดเมื่อຍในร่างกาย และเมื่อการบนบานได้สมความปรารถนาแล้ว คนที่บนก็ต้องทำพิธีแก้บน ซึ่งก็คือโนราของพี่ชายพ่อเฒ่า และตายาย ครูหมอนโนราที่บนไว้เป็นตายายฝ่ายโนราทอง เป็นตายายเดียวกับพ่อเฒ่าที่นับถือ ดังนั้นเมื่อแม่เฒ่าเป็นเจ้าของโนราโรงครูเพื่อแก้บนตามที่โนราทองบนไว้ ตายายทางฝ่ายพ่อเฒ่าเลยได้มาจับลงที่แม่เฒ่า ต่อมาในบางครั้งเมื่อเกิดทะเลาะกันขึ้นระหว่างแม่เฒ่ากับพ่อเฒ่า แม่เฒ่าเชื่อตายายฝ่ายพ่อเฒ่ามาจับลง เพื่อมาช่วยพูดปรามพ่อเฒ่าเรื่องที่พ่อเฒ่าไม่เคารพนับถือตายาย เป็นผลให้พ่อเฒ่าต้องเงยบเสียงไปเอง หลังจากแม่เฒ่ามาอยู่บ้านคุณ ตายายและครูหมอนโนราส่วนใหญ่ที่มาจับลงหรือเข้าทรงแม่เฒ่ามักเป็นทางฝ่ายพ่อเฒ่าแทบทั้งนั้น มีที่แม่เฒ่านับถือเฉพาะก็คือทวดเจ็ดบอง

เมื่อพิจารณา ตายายและครูหมอนโนรา ที่มาจับลงหรือเข้าทรงกับแม่เฒ่า ตั้งแต่เริ่มเล่นโนราโรงครูครั้งแรกที่บ้านคุณ ส่วนใหญ่เป็นตายายและครูหมอนโนราทางฝ่ายพ่อเฒ่า โดยเฉพาะโนราเรื่อง พ่อของพ่อเฒ่าเอง ตายายและครูหมอเหล่านี้มาจับลงที่แม่เฒ่า เพื่อให้ลูกหลานได้ถามข่าว จนหายคิดถึง มีการถ่ายทอดส่งสารแลกเปลี่ยน สร้างความเข้าใจความหมายระหว่างกันในกลุ่มเครือญาติ และน่าสังเกตว่า พ่อเฒ่าน่าจะยอมรับในบทบาทของแม่เฒ่าในฐานะคนทรงของสายตระกูลได้ และเมื่อใดก็ตามที่แม่เฒ่าเข้าทรงโดยมีตายายและครูหมอนโนราอยู่ในร่าง ลูกหลานได้กราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพลังอำนาจที่อยู่ในร่างแม่เฒ่า แต่ก็มีบางครั้งที่พ่อเฒ่าแสดงให้เห็นไม่ได้ว่านับถือตายายและครูหมอนโนราที่มาจับลง ซึ่งน่าจะทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้น จนตายาย

ต้องมาเข้าทรงในบ้านแทนในพิธีโนราโรงครู เพื่อต้องการให้พ่อเฒ่าเชื่อว่าตายายและครุหมอนโนรา มีความศักดิ์สิทธิ์จริงและเพื่อต่อว่าที่พ่อเฒ่าไม่สนใจนับถือบูชาตายายให้ดี

ผู้เขียนเคยถามพ่อเฒ่าว่า เชื่อหรือไม่ว่าแม่เฒ่าเข้าทรงตายายและครุหมอนโนราได้จริง พ่อเฒ่าบอกให้ผู้เขียนฟังว่า แม่เฒ่ามี “เชื้อ” ตายายชอบ จึงได้มาเลือกลงกับแม่เฒ่า เนื่องจากเป็นคนไม่โกหกและถือศีลห้า มีจิตใจดีมีธรรม และพ่อเฒ่าเชื่อว่า ตายายมาลงจริง ไม่ได้ทำขึ้นเอง และการที่ตายายเลือก ไม่จำกัดว่าคนทรงต้องเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายเพศใดเพศหนึ่ง คนทรงที่เล่นโนราโรงครูมีทั้งหญิงและชาย แต่ที่เลือกแม่เฒ่าก็เพราะว่า เป็นคนซื่อสัตย์ ซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของคนทรง เวลาที่แม่เฒ่าทรงจะมีญาติพี่น้องและชาวบ้านมาดู ทั้งจากบ้านนาลี้กและบ้านคู้ และในบรรดาตายายที่มาจับลงก็รวมถึงตาจอมเฒ่าซึ่งเป็นครุหมอนโนราที่ล่องลับไปแล้วและเป็นคนในฝ่ายตระกูลของโนราเรื่องพ่อของพ่อเฒ่า มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่อำเภอท่งหว้า จังหวัดพัทลุงมาจับลงด้วย กล่าวกันว่าตาจอมเฒ่าไม่เคยจับลงกับคนทรงผู้หญิงคนใดมาก่อนเลย แต่กลับมาจับลงกับแม่เฒ่า และแม่เฒ่ายังได้สวมหน้าของตาจอมเฒ่า ซึ่งทำจากไม้ตะเคียนทองหนักมาก โดยตาจอมเฒ่าจะมาลงทุกครั้งที่มีแม่เฒ่าเล่นโนราโรงครู

การทำทนายจากพ่อเฒ่ามักใช้วิธีตะโกนเสียงดังอยู่นอกโรงพิธี โดยมักทำทนายว่า ถ้าครุหมอนโนราหรือตายายที่จับลงแน่จริง ก็ขอให้ไปเล่นน้ำที่วังน้ำดีกว่า เพราะที่นั่นน้ำลึกและเชี่ยวมาก แทนที่จะประกอบพิธีอยู่ต่อหน้ากะละมังอลูมิเนียมที่ใส่น้ำไว้จนเต็มในโรงพิธี ในเวลาที่ถูกทำทนายเช่นนั้นผู้เขียนสังเกตเห็นแม่เฒ่าได้แต่ทำเสียงฮึ่มๆอยู่ในลำคอแต่ไม่ได้กล่าวตอบได้ ออกไปแต่อย่างใด ส่วนแม่ผู้เขียนรู้สึกเห็นใจที่พ่อเฒ่าเอาแต่พูดจาพาลใส่แม่เฒ่า ผู้เขียนได้ยินแม่พูดปรามพ่อเฒ่าไม่ให้พาล จนเสียงแหบแห้งกว่าจะสิ้นสุดพิธีสามวัน แม่ของผู้เขียนเล่าให้ฟังว่า และมีอยู่ครั้งหนึ่งที่เล่นโนราโรงครู ขณะที่แม่เฒ่าเข้าทรงอยู่ มีคนทำครุหมอนโนราในร่างแม่เฒ่าว่า “ครุหมอนโนราบอกชื่อว่าเป็น ชื่อญา(พญา)โถมน้ำ ที่จันถ้าไม่เชื่อเราไปคลองกัน แม่เฒ่า แล่น(วิ่ง)ไปคลอง แล่นไปเองไปถึงก็โดด ดีว่าคนช่วยถ้าไม่เข้าช่วย ไม่งั้นตาย ครุหมอนพาไปทุ่มน้ำ ดีว่าไม่ทันกระโดด บัดออกเสียก่อน”

ในสังคมที่ผู้หญิงมีสถานะเป็นรอง จึงมักพบว่า ผู้หญิงอาจหาทางออกให้กับพลังที่ถูกเก็บกดเอาไว้ โดยการเข้าทรง เช่นในการเล่นโนราโรงครู ซึ่งน่าจะเป็นการปลดปล่อยพลังของผู้หญิงออกไป ก็จะมีผลทำให้ผ่อนคลายความกดดันและวิตกกังวลของคนในครอบครัว หลังเสร็จสิ้นพิธีกรรมแล้ว ทำให้กลับมาดำเนินชีวิตภายใต้ระเบียบแบบแผนของสังคมต่อไปได้อีก ระยะเวลาหนึ่ง หรือดังที่ ชุตินา ประภาสวุฒิสาร (2545) กล่าวไว้ว่า การเข้าทรงของผู้หญิงในพิธีโนราโรงครูเป็นการเชื่อมต่อเรื่องราวในอดีตกับปัจจุบัน เป็นการสร้างประวัติศาสตร์ความเป็นมา

ของสายตระกูลและชุมชนในรูปแบบหนึ่ง สังคมชนบทในอดีตผู้หญิงมีบทบาทสำคัญ มีความสัมพันธ์กับความเชื่อพิธีกรรมของชุมชน และในสังคมที่มีการนับถือผี พิธีกรรมและความเชื่อมีความเกี่ยวโยงถึงอำนาจที่จะช่วยแก้วิกฤติของครอบครัว ชุมชน นำความสุขใจ ความอุดมสมบูรณ์กลับคืนสู่ชุมชน สะท้อนบทบาททางเพศของผู้หญิงคนทรงต่อสังคม

การเข้าทรงของแม่เฒ่าและฝ่ายญาติผู้หญิง อาจกล่าวได้ว่า เป็นการอบรมขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มคน ด้วยการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก ภายใต้พลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของตายายและครุหมอนินรา ซึ่งคนในครอบครัวและเครือญาตินับถือบูชาว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการดำรงอยู่ต่อชีวิตของคนในครอบครัวและเครือญาติ ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังที่ เดอร์ไคม์(Durkheim, อ้างถึงใน ปรีดีตา เฉลิมเผ่า กอนันต์ตกุล, 2545, น. 34) เสนอไว้ว่า พิธีกรรมเป็นกิจกรรมในสังคมที่ทำหน้าที่นี้ เพราะพิธีในสังคมขนาดเล็กเป็นโอกาสที่ผู้คนทั้งหมดในสังคมจะมาร่วมชุมนุมกัน พิธีมักจะมีบรรยากาศที่เร้าอารมณ์ ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมเกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน และมีบางสิ่งบางอย่างที่ยึดถือร่วมกัน ซึ่งมักจะเป็นความเชื่อในบรรพบุรุษ/สตรีเดียวกันว่าเป็นต้นกำเนิดของเผ่าพันธุ์

ผู้เขียนตีความว่าการทำทนายของพ่อเฒ่าในเวลาแม่เฒ่าเข้าทรง อาจเป็นเพราะว่าการเข้าทรงได้ไปคุกคามความรู้สึกของพ่อเฒ่า เนื่องจากการเข้าทรงของแม่เฒ่ามีท่าทางที่แสดงพลังออกมาเป็นพลังของเพศหญิงท่ามกลางเสียงดนตรีที่เร้าใจโดยเฉพาะเสียงปี่ ในเวลาที่เข้าทรงแม่เฒ่าได้ทิ้งภาพผู้หญิงธรรมดาคนหนึ่งไปโดยสิ้นเชิง แม่เฒ่าอยู่ในภาวะเข้าภวังค์ มีผีตายายและครุหมอนินราเข้าร่างไปตามลำดับ และมักเริ่มด้วยทวดเจ็ดบองซึ่งเป็นครุหมอนของแม่เฒ่าเองตามด้วยตายายและครุหมอนินราอื่นๆ บางครั้งแม่เฒ่าจะถูกจับลงมาตั้งแต่อยู่บนบ้านก่อนที่จะเดินลงมาในโรงพิธี แต่การจับลงส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อแม่เฒ่านั่งทรงอยู่ในโรงพิธี การเข้าทรงเป็นการนำผู้หญิงไปสู่ความมีอำนาจเหนือกว่าที่เคยมีในชีวิตประจำวัน และอยู่ในท่ามกลางพิธีที่มีความศักดิ์สิทธิ์ สิ่งที่ทำให้ผู้เขียนสนใจก็คือว่า แม่เฒ่าได้ตอบโต้กลับได้อย่างไร ในหลายๆ ครั้งที่ถูกทำทนาย จากการสอบถามผู้เขียนได้ทราบว่า บางครั้งแม่เฒ่าได้ทำตามคำทำทนายโดยไม่นึกเกรงกลัวสิ่งใด เช่น วิ่งออกไปจากโรงพิธี เพื่อไปกระโดดน้ำคลองตามคำทำ เพราะต้องการแสดงให้เห็นว่าตายายและครุหมอนที่มาเข้าทรงนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์จริง

ผู้เขียนมีโอกาสพบเห็นด้วยตัวเองว่า หลังจากที่แม่เฒ่าดื่มเหล้าเป็นขวดๆ แล้วตายายและครุหมอนินราออกจากร่างไป แม่เฒ่าไม่ได้แสดงมีอาการมึนเมาแต่อย่างใด พ่อเฒ่าเองเสียอีกที่เมาหนักมากกว่าเพราะดื่มเหล้าตลอดวันงาน ทำให้ลูกหลานนับถือแม่เฒ่าในความมีสัจจะ การพูดจาที่น่าเชื่อถือ และยังเป็นที่ยืนยันในความศักดิ์สิทธิ์ การล่วงรู้ความจริงของทวดเจ็ดบองครุ

หมอมแม่เฒ่าและบางครั้งยังทำให้ลูกหลานและชาวบ้านที่มาชมการเล่นโนราโรงครู ถูกหวয়กันหลายคนหลังจบงานแล้ว เป็นข่าวลือกันออกไป จนมีญาติๆ และชาวบ้านพากันแวะเวียนมาหาเพื่อขอให้แม่เฒ่าเข้าทรง พากันมาขอเลข เรื่องนี้แม่ผู้เขียนเล่าว่า พ่อเฒ่าไม่ชอบใจอย่างมาก จนต้องขอให้แม่เฒ่าเลิกเข้าทรงแบบนั้นอีก เพราะไม่ชอบที่มีคนมาขอหวয় แต่ให้เข้าทรงเล่นโนราโรงครูที่บ้านได้ เป็นการเล่นตามประเพณีพื้นบ้าน ไม่เหมือนการเข้าทรงบอกเลข แม่ผู้เขียนเล่าว่า ปกติแล้วแม่เฒ่ามักแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตนเองออกมาตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์โกรธ หงุดหงิด ไม่พอใจ เสียใจและน้อยใจ ลูกหลานต่างรับรู้อารมณ์ที่หลากหลายนั้นได้ แต่พ่อเฒ่ากลับรู้สึกไม่มั่นใจ ถ้าต้องแสดงอารมณ์ต่างๆ ที่ตนเองรู้สึกออกมา เพราะกลัวว่าลูกๆ อาจไม่รัก ไม่เคารพได้ และมีบางครั้งทั้งพ่อเฒ่าและแม่เฒ่าเกิดโต้เถียงกัน ทำให้ตายายมาเข้าทรงที่บ้านเพื่อต่อว่าพ่อเฒ่าผ่านร่างแม่เฒ่า จนต้องเจ็บเสียวลง ซึ่งไม่จำเป็นในการเล่นโนราโรงครูเท่านั้น แม้ในชีวิตประจำวันก็เช่นกัน

น่าสังเกตว่า การต้านทานมักเกิดขึ้น เมื่อหญิงหรือชายอยู่ในสถานะเป็นรอง มีความรู้สึกต่ำต้อยกว่า อย่างไรก็ตาม ในสังคมที่มีความสัมพันธ์ของอำนาจทางเพศไม่เท่าเทียมกัน ยุคแม่เฒ่าหลังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การถ่ายทอดอุดมการณ์ความคิดที่แบ่งแยกเพศชัดเจนขึ้นของชนชั้นปกครอง และภายใต้กฎหมายระบบผัวเดียวเมียเดียว ที่คาดหวังในบทบาทของเมียและแม่สูงขึ้นไป เป็นการแยกครอบครัวออกจากสายสัมพันธ์เครือญาติที่เคยเกี่ยวพันกันมา สร้างภาระที่หนักอึ้งให้แก่ผู้หญิง รวมถึงเรื่องการเมืองการปกครองที่มีผู้ชายเข้าไปมีส่วนร่วมมากกว่าผู้หญิง และการเข้ามาของพุทธศาสนาแทนที่ ศาสนาพื้นบ้านดั้งเดิมที่นับถือบูชาผีตายาย และพลังอำนาจลึกลับศักดิ์สิทธิ์ในสังคมชนบทขณะเดียวกันก็ได้ส่งผ่านความเชื่อคติต่อเพศหญิง ทำให้สถานะของผู้หญิงเป็นรอง จึงมีการต้านทานของผู้หญิง ดังเช่น ในบางช่วงเวลาของแม่เฒ่าที่มีการเข้าทรง

ปราณี วงษ์เทศ (2550, น. 7) เสนอว่า ในสังคมที่ผู้หญิงเสียเปรียบมักพบว่าการเข้าทรงเป็นเครื่องมือที่ผู้หญิงจะได้รับสิ่งทดแทน ไม่ว่าจะในทางวัตถุ อารมณ์ หรือประโยชน์ทางสังคมที่โดยปกติแล้วไม่สามารถเข้าถึง การเข้าทรงช่วยให้ผู้หญิงสามารถต่อต้านกับฐานะที่ต่ำต้อยของตนในสังคมได้ เช่น คนทรงผู้หญิงมักมีผู้ชายมาเข้า ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชายได้ แม้จะชั่วคราวก็ตาม ในบางกรณี ก็เชื่อว่า “การเข้าทรง” เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้ร่วมเพศกับเทพ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ดังที่เห็นได้จากท่าทางเวลาเข้าทรง การเข้าทรงจึงเป็นทางออกทางหนึ่งให้ผู้หญิงแสวงหาความพึงพอใจทางเพศได้ ในกรณีที่ถูกกีดกันทางเพศจากสังคม

พิธีกรรมการเข้าทรงจึงให้อำนาจแก่ผู้หญิงที่จะมีโลกของตัวเอง ได้กำหนดชีวิตของตนเองแม้จะเพียงช่วงเวลาสั้นๆ ก็ตาม

จะเห็นได้ว่า ผู้หญิงคนทรงของสายตระกูลมีบทบาท เป็นแกนกลางในการสานสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติและชุมชน รวมถึงเป็นหลักของครอบครัวและหมู่บ้านในเรื่องของประเพณี ความเชื่อต่างๆ ผู้หญิงที่เป็นคนทรง มักเป็นผู้หญิงที่มีครอบครัวแล้วและเป็นคนสูงอายุ โดยส่วนใหญ่ เป็นการแสดงออกของผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่ให้ความสำคัญกับการสืบสาย ฝ่ายแม่ในชุมชนชนบท เช่น บ้านคู บ้านนาลิก ที่มีลักษณะของสังคมเกษตรกรรม และในด้านจิตวิญญาณ อาจกล่าวได้ว่า ผู้หญิงคนทรงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับพลังอำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของตายายและครุหมอโนราที่อยู่คนละโลก เป็นการเพิ่มพูนอำนาจของผู้หญิงในการต้านทานอันเกิดจากฐานะความเป็นรอง ภายใต้ความสัมพันธ์อำนาจทางเพศที่ไม่เท่าเทียมของสังคมแบบชายเป็นใหญ่

อย่างไรก็ตาม คนทรงในบริบททั่วไปซึ่งมิใช่ คนทรงพิธีโนราโรงครู ซึ่งพบว่ามีทั้งหญิงและชาย ผู้เขียนเห็นว่า การมีอำนาจของคนทรงทั้งหญิงและชายทั่วไปเหล่านั้น น่าจะมีพื้นฐานความต้องการที่แตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่แล้วผู้หญิงที่มีอำนาจในพื้นที่พิธีกรรมการเข้าทรงนั้น จะมีความเกี่ยวพันกับการแก้ปัญหาความเจ็บป่วย ความทุกข์ ที่คนทรงหญิงได้ผ่านประสบการณ์ร่วมมาก่อนแล้ว หรือคล้ายกับความเจ็บปวดในการคลอดลูกของหมอตำแย ซึ่งได้ผ่านประสบการณ์นั้นแล้วนำมาสร้างเป็นความรู้ใช้เยียวยารักษาผู้หญิง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า อำนาจคนทรงหญิงได้มาจากการเข้าถึงความทุกข์ยาก ความเจ็บปวด และเชื้อชวนให้มีการแก้ไข้ปัญหา ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวนี้อาจไม่มีอยู่ในคนทรงผู้ชาย ดังนั้นผู้หญิงจึงปฏิเสธการเยียวยารักษาตามแบบแผนที่มีข้อปฏิบัติและกฎเกณฑ์ทางศาสนาหลัก

ในจังหวัดกฉันทันซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของมาเลเซีย ให้ความเคารพนับถือในพลังอำนาจของผู้หญิงไทยที่เป็นโนราและเป็นผู้ทำพิธีด้วย โพลวไรท์ (Plowright, 1988 quoted in Jungwittanaporn, 2006, p. 384) นักมานุษยวิทยาชาวมาเลเซีย มีความเห็นที่แตกต่างและกล่าวไว้ว่า พิธีการเข้าทรงของผู้หญิงคนทรงในโนราโรงครูของสังคมไทยนั้น ไม่มีพลังอำนาจเนื่องจากคนทรงเป็นผู้ที่ถูกเลือกจากตายายผู้มาใช้ร่างทรง งานของโพลวไรท์แสดงให้เห็นว่าในมาเลเซียมีผู้หญิงไทยที่เป็นโนราใหญ่ทำพิธีได้ และผู้คนให้ความเคารพ ในขณะที่ในสังคมไทยไม่พบว่ามีผู้หญิงเป็นนายโรงโนรา ส่วนใหญ่เป็นคนทรงในพิธีกรรมที่ไม่มีอำนาจมากเท่านายโรง แต่ผู้เขียนเห็นเพิ่มเติมว่า แม้เราจะมองผู้หญิงคนทรงของสายตระกูลในพิธีโนราโรงครูว่าเป็นผู้หญิงที่ยอมทำตามตายายและครุหมอโนราที่มาใช้ร่างเข้าทรงแต่ก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าตัวตนผู้หญิงคนทรง

ไม่มีอยู่เลย เพราะผู้หญิงคนทรงก็มีความพิเศษไม่เหมือนคนธรรมดาทั่วไป ผู้เขียนเห็นว่า ผู้หญิงคนทรงก็เป็นคนที่ใช้อำนาจเช่นเดียวกัน เพราะได้อภิสัทธาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้เลือกให้ผู้หญิงเหล่านั้นเป็นคนทรงนั่นเอง

ผู้เขียนเห็นว่า แม้ว่าผู้หญิงคนทรงไม่ได้ใช้อำนาจโดยตรงเหมือนตายายและครุหมอนโนรา หรือโนราใหญ่ แต่บทบาทของผู้หญิงคนทรงนี้ยังมีอำนาจแฝงอยู่ เนื่องจากเป็นผู้มีเชื้อสายโนรา เป็นลูกหลานตายายโนราที่ครุหมอนหรือตายายโนราจะเข้าทรง และเห็นว่ามีสิ่งสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้เกิดความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดระหว่างผู้หญิงคนทรงที่เป็นลูกหลานตายายโนรา และนายโรงโนราผู้หญิงในกลันตันได้มีการกล่าวเอาไว้ว่า เจ้าบ้านที่จัดงานโนราโรงครุก็เพื่อให้ตายายครุหมอนโนราของตนเองมาลง ถ้าไม่มาลงก็ต้องเลิกเล่นไป หรือไม่ก็ต้องไปหาโนราที่สามารถเชื้อให้ลงจนได้ แต่ก็มีคนทรงที่มีเชื้ออยู่ในสายเลือดแล้ว ถึงไม่มีโนราใหญ่มาเชื้อให้ ตายายครุหมอนโนรามาจับลงเองได้เหมือนกัน พ่อแม่เล่าให้ฟังว่า “ตายายไม่ลงต้องลงของเค้าเอง ไปรับโนราอื่นไม่ลง รับบ่าว(พี่ชายพ่อแม่)เล่นถึงลง เล่นโนราถ้าไม่ลงก็เลิกหรือแหละ วันพฤหัสบดีถึง แะ ท ง พ อ ก วันเสาร์เค้าส่งแล้วแหละ เคยรับโนราข้างทัง(สะทังพระ)มาเล่นตายายครุหมอนโนราไม่ลง แม่แม่ไม่เข้าทรง”

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการเล่นโนราโรงครุชาวบ้าน ผู้หญิงคนทรง คือลูกหลานครุหมอนตายายโนรา มีเชื้อโนราอยู่ในสายเลือด อำนาจแฝงของผู้หญิงคนทรงก็คือ การมีบทบาทศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ต้องการของครุหมอนและตายายโนรา แต่ถ้าผู้หญิงหรือผู้ชายที่เป็นโนราใหญ่ไม่อาจเชื้อให้ครุหมอนตายายโนรามาจับลงหรือเข้าทรงได้ ก็อาจไม่ได้อยู่เล่นโนราโรงครุที่บ้านเจ้าภาพต่อไป ด้วยเหตุนี้เอง ผู้เขียนจึงเห็นว่า ผู้หญิงคนทรงที่เป็นชนชั้นชาวไร่ชาวนา ที่มีสายเลือดของครุหมอนและตายายโนรา น่าจะมีนัยมากกว่าการถูกเลือก แต่น่าจะเป็นผู้ที่มีอภิสัทธามากกว่า หรืออาจจะถูกกล่าวได้ว่า อำนาจแฝงของผู้หญิงคนทรง ได้มาจากความเป็นสายเลือดเดียวกัน หรือมีเชื้อตายายนั่นเอง ดังที่คนภาคใต้นิยมกล่าวถึงคือ มีสาวย่านเดียวกัน หมายถึงการเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน

การพิจารณาอำนาจด้านทานต่อสถานะความเป็นรองของผู้หญิง ที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับชีวิตและประสบการณ์ของแม่แม่ในข้างต้น ผู้เขียนเลือกนำเสนอใน 4 ประเด็นด้วยกัน คือประเด็นแรกว่าด้วยเรื่องอำนาจด้านทานที่ได้มาจากความรู้ของผู้หญิง การมียาเป็นหมอดำแยของแม่แม่ เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงโดยตรง ซึ่งเชื่อว่า มีการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ระหว่างกันของย่าและหลานสาว การสร้างความรู้ของผู้หญิงที่ไม่เป็นทางการนี้ ยังคงดำรงอยู่ในยุคนั้น แต่ไม่ได้ถูกบันทึกเอาไว้แต่อย่างใด ทั้งในเรื่องการทำคลอด การปฏิบัติตัวของผู้หญิง

หลังคลอด การเลี้ยงดูลูกแรกคลอด การรักษาด้วยสมุนไพรบรรเทาอาการหลังคลอด รวมถึงคาถาของย่าดำที่เอาไว้ปกป้องตัวเองและเด็กผู้หญิงในยามจำเป็น เมื่อเผชิญกับภัยทั้งสัตว์ร้าย โจรหรือผู้ชาย คาถาเหล่านี้เป็นการทำให้ผู้หญิงรู้สึกปลอดภัย สบายใจ

ประเด็นที่สองคือ การได้เป็นผู้เลือกของทวดคล้อย เป็นเรื่องอำนาจด้านทานที่ชัดเจนทีเดียว จากการที่ทวดคล้อยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของสามีคนแรก การที่ทวดคล้อยไม่ยอมอมให้ตัวเองตกอยู่ในสถานะของผู้เป็นรองตลอดไป เป็นเหตุให้ทวดคล้อยและสามีคนแรกเลิกร้างกันเสีย ซึ่งการตัดสินใจหรือการเป็นผู้เลือก ทำให้ทวดพ้นจากสภาพการถูกทำร้าย ภายใต้เงื่อนไขที่เชื่อว่า ผู้หญิงในยุคนั้น มีอำนาจในการเลือกชีวิตคู่ สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ สายสัมพันธ์เครือญาติที่ให้ความสำคัญกับการสืบสายทางฝ่ายหญิง สิ่งเหล่านี้ช่วยเกื้อกูลไม่ให้ผู้หญิงรู้สึกโดดเดี่ยว ช่วยเลี้ยงดูลูกหลานให้แก่กัน การไม่ถูกรบกวนด้วยกฎหมายระบบผัวเดียวเมียเดียว และอุดมการณ์หญิงชายตามแบบชนชั้นปกครอง ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ผู้หญิงว่าต้องอดทนและเชื่อฟังอยู่ฝ่ายเดียว สิ่งเหล่านี้ เกิดขึ้นกับแม่ของแม่เฒ่า และผู้หญิงคนอื่นๆ ในสมัยนั้น ซึ่งน่าจะช่วยให้ผู้หญิงชนชั้นล่างที่เป็นชาวไร่ชาวนาไม่เกิดความตึงเครียด และไม่ต้องเผชิญความรุนแรงแต่ลำพัง เห็นการคลี่คลายของปัญหาที่ผู้หญิงประสบ ซึ่งเชื่อว่าแม่เฒ่า น่าจะได้เอาประสบการณ์นั้นมาเป็นแบบอย่างใช้ในการดำเนินชีวิต

ประเด็นที่สาม คือเรื่องความเจ็บป่วยหรือความทุกข์ยาก ซึ่งเกิดขึ้นโดยตรงกับแม่เฒ่าเอง เป็นการให้ความหมายกับความเจ็บป่วยที่เชื่อมโยงกับความเชื่อประเพณีพื้นบ้าน เรื่องการถูกตายอย่าง หรือครุหมอย่าง ทำให้มีอาการเจ็บป่วย เช็ดเมื่อย รักษาอย่างไรก็ไม่หาย จนต้องพึ่งพาการบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นำไปสู่การแก้บนโดยการเล่นโนวาโรงครุ เพื่อเซ่นไหว้บูชาตายายและครุหมโนวาที่ช่วยดลบันดาลให้หายเจ็บป่วย หรือทำให้อาการดีขึ้น นอกจากนั้น ยังได้ใช้ความเจ็บป่วย เพื่อการออกไปเรียนรู้การรักษาตัวเอง ทั้งในแบบการรักษาแพทย์แผนปัจจุบันและหมอพื้นบ้าน เช่น ต้มยากินเอง รวมทั้งการเข้าทรงรักษาตามแบบคุณไสย การแก้อุบาทว์ตามคำชี้แนะของหมอพื้นบ้าน ในที่ดินและต้นไม้ที่ถูกฟ้าผ่า การโค่นต้นมะขามในบ้านทิ้ง รวมถึงเรื่องการเสียดลูกเพื่อช่วยไม่ให้ลูกที่เกิดมาต้องตายไปตั้งแต่เล็กๆ สิ่งเหล่านี้ผู้หญิงนำมาใช้อ้างเพื่อให้ได้ใช้วิธีการรักษา แก้ไขความทุกข์ยากและวิกฤติในชีวิตตามแบบการเยียวยารักษาที่ผู้หญิงคุ้นเคยมานาน ซึ่งน่าจะเป็นการด้านทานของผู้หญิงทั้งในสถานะความเป็นรอง และเป็นการด้านทานความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นใหม่

ประเด็นสุดท้ายคือ การเป็นคนทรงของแม่เฒ่า และญาติฝ่ายหญิง ซึ่งมีสายตระกูลเดียวกัน มีการหลอหลอมของผู้หญิงผ่านพื้นที่พิธีกรรม การเล่นโนวาโรงครุด้วยกัน เป็นการ

ตระหนักถึงความสัมพันธ์ทางสายเลือดของลูกหลานที่มีตายายและครุหมอนโนราเดียวกัน การได้เข้ามาแสดงพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน การถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ระหว่างกัน ทำให้ผู้หญิงรู้สึกได้ในพลังอำนาจที่เกิดขึ้น เป็นอำนาจลึกลับและน่าเกรงกลัวที่ได้มาจากบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งลูกหลานต่างให้ความเคารพนับถือ นำไปสู่การต้านทานความเป็นรองของผู้หญิงได้ และยังสามารถนำไปสู่การทำลายต่ออำนาจดั้งเดิมอีกด้วย ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นหลังจากแม่เฒ่าเข้าไปอยู่ร่วมในพิธีการเข้าทรง และในทุกครั้งที่มีการเข้าทรง พ่อเฒ่ามักเข้าไป

ช ี ด ข ว า ง

เป็นอุปสรรคสำคัญการอยู่ในพื้นที่พิธีกรรมของแม่เฒ่าเสียทุกครั้งไป นั่นอาจให้ความหมายได้ว่าการเข้าทรงของแม่เฒ่าในพื้นที่พิธีกรรม การได้เข้าร่วมถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้หญิง โดยเฉพาะเฒ่าพันธุ์เดียวกัน น่าจะสร้างทำให้ผู้หญิงมีอำนาจขึ้นกว่าภาวะปกติ และอำนาจที่เกิดขึ้นใหม่นี้เอง ได้ไปกดทับตัวตนของผู้ที่เคยอยู่ในภาวะที่มีอำนาจเหนือมาก่อน และการต้านทานในอำนาจใหม่จึงเกิดตามมา เราจึงเห็นความไม่พอใจ การระรานของพ่อเฒ่าที่เกิดขึ้นให้เห็นอยู่ตลอดพิธีการเข้าทรงของแม่เฒ่า

อย่างไรก็ตาม ขณะที่เราอาจเข้าใจว่า สถานะของผู้หญิงในสังคมมักตกอยู่ในสถานะความเป็นรองอยู่ร่ำไป แต่แท้จริงแล้ว ถ้าได้ศึกษาลึกลงไป อาจพบว่า ในสังคมชนบท สถานะของผู้หญิงชาวไร่ชาวนา กลับมีอำนาจต้านทาน หรืออาจกล่าวว่าเป็นอำนาจแฝงก็ได้ เนื่องจากสภาพสังคมที่ให้ความสำคัญฝ่ายผู้หญิง ทำให้ฐานะผู้หญิงสูงขึ้นด้วย ซึ่งสะท้อนจาก ผู้หญิงได้รับเลือกให้เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ ความหวังใฝ่ ความรักความสามัคคีกันในเฒ่าพันธุ์ เป็นสื่อกลางส่งสารระหว่างบรรพบุรุษ/สตรีที่ล่วงลับไปแล้วกับลูกหลานในโลกปัจจุบัน ถือเป็นพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพนับถือของลูกหลาน ทำให้ผู้หญิงมีอำนาจแฝงมีความสำคัญในการแก้วิกฤติต่างๆ ภายในบ้านและชุมชน